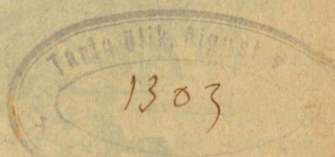


Riik, seadus ja kohus



Riigist

1. Põhjuseadusest
2. Seadustest üleüldse
 - a. Seadustekogud
 - b. Seaduste seletamisest

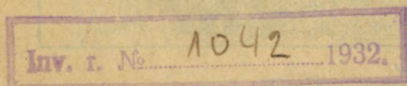
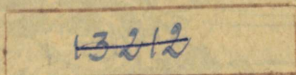
Varanduseõiguste kaitsemisest

Kaelakohtu pidamise korra- ja ringkonnakohtus
ja kohtupalatis

Edasikaebamisest

Mõnesugused teated

1A



oma iseäralised seadused oleks. Austria-Ungria, näituseks, on niisugune kakskiriik. Kuid ka Wenemaa pakub niisugust pilti, mis põhjusseaduste esimise paragrahwi määrusega täieste kokku ei näi käivat: Soomemaa on senini kindlaste omapärase riigina olemas olnud. Muul Wenemaal walitseb praegu ühtlane põhjusseadusline kord.

Põhjusseadused määravad, edasi, keisri wõimu piirid ära. Keiser on riigi ülemwalitseja, sõjawägede ülemjuhataja. Tema käes on riigi wäliste asjade ajamine, sõjakuulutamine ja rahutegemine. Ta paneb ministrid ametisse ja lajeb nad lahti. Wiimased on ainult keisri ees wastutawad. Sellepärast ei ole seaduseandliste kogude umbusalduse awaldamisel ministrite tegewuse peale otsekoheist mõju. Parlamentlistes riikides (Inglise- ja Prantsusemaa) astuwad niisugusel korral, kui saadikutekogu häälteenamusega ministeeriumile laituist awaldad, ministrid ametist ära. Keisri päralt on weel armuandmise wõim inimestele, kes kohtu poolt süüdlaseks on mõistetud. Ta wõib ka mitmesuguseid käsukirjasid riigivalitsemise asjus awaldada, kuid ainult nii et need seadustega kokkukõlas oleksid. Seaduseid anda wõib ta ainult riigiwolikogu (duuma) ja riiginõukogu kaasabil. Keisri päralt on seaduste kinnitamise õigus. Tema poolt kinnitamata jäänud seadused ei wõi makswusele pääseda.

Riigi põhjusseadustes on troonipärimisekord kindlaks määratud. Trooni pärib alati walitsewa keisri wanem poeg. Kui ta surnud on, ehk kui walitsew keiser lasteta on, siis lähneb troonipärimiseõigus kõige ligema sugulase kätte.

Wene riigi põhjusseadustes tunnistatakse Greeka õigenisk walitsewaks riigiusuks, kuid 67. par. üteldakse, et usuwabadus ka kõigi pagana- ja juudiusuliste kohta maksw on. Sedasama kinnitab par. 81.

Kõige huwitawam on Wene riigi põhjusseaduste kaheksas peatükk. Selles kõneldakse Wene alamate õigustest ja kohustest.

§ 72. Kedagi ei wõi muidu kuritöö eest wastutusele wõtta, kui seaduses määratud korra järele.

§ 73. Kedagi ei wõi muidu wahj alla wõtta, kui seadustes kindlaksmääratud juhtumistel.

§ 74. Kellegi üle kohut mõista ehk kedagi trahwida wõib ainult nende kuritegude eest, mis kuritegude kordasaatmise ajal makswates nuhtluseseadustes ette on nähtud, kui uute seaduste läbi tehtud süüteud mitte kuritööde hulgast wälja pole arwatud.

Wiimane, 74. par. määrus tähendab seda, et kui peale süüteud kordasaatmise uus nuhtluseseadus maksm on pandud, milles tegu, mis wana seaduse järele kuriteuks lueti, ütleme ühest usust teise minek, enam kuriteuks ei lueta, siis lõpetatakse alganud wastutusele wõtmine ära.

§ 75. Iga inimese elukorter on puutumata. Ilma peremehe nõusolemiseta võib seal ainult seaduses kindlaksmääratud juhtumistel ja seadustes ettekirjutatud korra järele läbiotijimisi ja äravõtmisi toime panna.

§ 76. Igal Wene riigi alamal on õigus omale waba tahtmise järele elukohta ja ametit walida, warandust osta ja müüa ja takistamata üle riigi piiride wälja sõita. Kõrwendused on iseäralistes seadustes kindlaks määratud.

§ 78 annab õiguse seaduslifel alusel koosolekuid pidada.

§ 79 lubab seaduslistes piirides mõtete awaldamist ja laialilautamist.

§ 80 kõneleb jeltside ja ühijuste asutamise õigusest seaduslifel alusel.

§ 81 kõneleb usuwabadusest seaduslifel alusel.

Nagu nendest paragrahwidest näha, on Wene alamal omajagu seaduslifi õigusi. . . .

84. § ütleb: „Wene keiserriiki walitsetakse kindlal seaduste alusel, mis määratud korra järele antud.“

Seadusteandmise kord on järgmine (IX) peatükk.

§ 86. Mingisugune uus seadus ei wõi ilma riiginõukogu ega riigivolikogu heakskiitmiseta antud saada; makswusele pääseb uus seadus, kui keiser selle ära kinnitab.

Järgmine, 87. põhjuseaduste par. on omamoodi kuulus. Tema põhjal on wõimalik seaduseandlifi määruseid ilma riiginõukoguta ja duumata maksmata panna, kuid ainult seaduseandliste kogude koosolekute waheajal ja hädalise tarwituse puhul. Kui kahe kuu jooksul peale duuma kokkuastumist sellekohase ministri poolt seaduseprojekti, mis 87. par. põhjal antud määruse seaduseks teeks, riigivolikogusse sisse ei anta, siis kautab seaduseandline määrus oma jõu. Tuttaw 9. nov. seadus Wene talupoegade maakorralduse kohta pandi niisugusel wiisil maksmata. 87. par. põhjal ei wõi ka ilma seaduseandliste kogude nõusolemiseta põhjuseadusi ega riiginõukogu ja duuma põhjuskirja kui ka walimiseadust muuta. 2. juulil 1907 oli see siiski tarwilik.

Kui seadus duumas ja riiginõukogus wastu on wõetud ja keisri poolt kinnitatud, siis antakse tema alguskiri walitewasse senatisse wäljakuulutamiseks ja allesheidmiseks. Enne senati wäljakuulutamist ei lueta seadust makswaks. Senat võib seaduse wälja kuulutamata jätta, kui ta põhjuseadustes määratud korra järele ei ole antud.

Maksw seadus kautab oma jõu ainult seaduseandlifel teel, see on sellekohase uue seaduse määruse läbi, mis endise seaduse tühjaks tunnistab.

Keegi ei wõi oma tegewust sellega wabandada, et ta seadust ei tunne, kui see ka tõepoolest nii on. Wastasel korral oleks wõimata seaduste täitmist nõuda — igaiüks wabandaks ennast tarwilisel korral teadmatusega.

Põhjusseaduste X peatükk kõneleb meie seaduseandliste asutuste kokkuseadest ja tegewusekorraft.

Riiginõukogu ja riigiwolikogu kutsutakse kokku ja saadetakse laiali keisri käsukirjade läbi.

Riiginõukogu liikmed on osalt nimetatud, osalt walitud. Riigiwolikogu liikmed on kõik walitawad. Saadikute wolituseaeg on wiis aastat.

Mõlema seaduseandlise kogu liikmetel on õigus seaduseprojektide ette panna. peale nende, mis põhjusseadustesse puutuvad (seaduseandline algatuseõigus). Seaduseid algatada wõiwad peale seaduseandliste kogude liikmete duuma ja riiginõukogu komisjonid ja ministrid. Tseene-
sest mõista, et keiser kõige laiemal mõedul selle õigusega warustatud on.

Sisseantud seaduseprojekti arutatakse esite riigiwolikogus läbi ja wõetakse häälteenamusega vastu, siis antakse ta riiginõukogusse, kus ta uueste arutamise alla ja hääletamisele tuleb. Kui seadus wiimases asutuses muutmata vastu wõetakse, siis läheb ta kinnitusele. Muudab riiginõukogu midagi, siis tuleb seadus duumasje uueks läbiarutamiseks tagasi anda.

Seaduseprojektid, mis riiginõukogu liikmete poolt algatatud, arutatakse esite riiginõukogus läbi ja wõetakse vastu.

Seadusekawatsused, mis kummasgi kijas läbi kukutatud ehk keisri poolt kinnitamata jäetud, ei pääse maksusele.

Seaduseandliste kogude ülesandeks on muuseas igaaastase riigi eelarwe arutamine ja wastuwõtmine. Riigiwolikogul ja riiginõukogul on õigus mõnda osa eelarwest kärpida, mis sugune õigus mõjuwaks sõjariistaks on walitsuse tegewuse kontrolleerimiseks. Kui seaduseandlised kogud eelarwet vastu ei wõta, siis jääb wiimane wastuwõetud eelarwe maksmata, s.o. walitsus wõib iga kuu niipalju wälja anda, nagu kaksteistkümmes osa läinud aasta eelarwest wälja teeb.

Peale eelarwe wõiwad seaduseandlised kogud weel arupärimiste abil walitsuse politika peale mõjuda. See on nõndanimetatud interpellatsiooni õigus. Mis rahwasaadikute mõju walitsuse tegewuse peale iseäranis tuntawaks teeb, on sõnawabadus.

Täidesaatwa wõimu eesotsas seisawad ministrid ja juhiwad üksikute walitsuseharude tegewust. Et terwes riigiwalitsemises ühtlane tegewuse-
siht oleks, selleks on põhjusseaduste järele (XI peatükk, par. 120) ministrite-nõukogu olemas, kus nõupidamise teel üksikute ministeriumide politika teistega kokkukõlaselt seatakse. Ministrid wõiwad sundus-

Iigi määruseid ettekirjutuste kujul wälja anda, mis makswate seaduste täidejaatamiseks tarwilised ja mitte nendele wastu ei tohi käia. Tegelises elus on ministrite ringkirjadel suur tähtsus, nendeist selgub arutihti terwe politika siht. Nagu ülemaalpool üteldud, on ministrid ainult Keisri ees wastutawad. Neid wõib ametis kordasaadetud tegude eest wastutusele wõtta.

Põhjuseaduste teine osa kõneleb keiserlikust perekonnast: suguluseastmetest ühkikute keisri perekonna liikmete wahel, nende aunimedest, ülespidamiseallikatest jne.

2. Seadustest üleüldse.

a. Seadustekogud.

Kuidawiiisi seadusteandmine praegusel ajal sünnib, seda oleme lühidalt nimetanud. Wõiks weel juure lisada, et osa seaduseandlisest tegewusest, nimelt määrused, mis mere- ja maawäe sifemist korraldust puudutawad, peale selle sõjakohtutesse puutuwad määrused, otsekohe keisri käsul makswa pandakse ilma hariliste seaduseandliste asutuste kaastegewuseta, kui aga need määrused üleüldiseid seaduseid ei puutu ja uusi kulusid ei nõua. Enne riigiwolikogu ja riiginõukogu asutamist (1906. aastal) oli seaduseandline tegewus kitsendamata riigipea eesõigus. Keisri poolt kinnitatud seaduseandlised normid, ükskõik kelle poolt nad wälja oliwad töötatud ehk misfugusel kujul nad awaldati, astusiwad otsekohe seaduslikesse jõusse. Niisugune Wene walitsejate tegewus on seitsaadik wäldanud, kui Wene riik olemas on. Aegajalt koguti ühkikult antud seadused seadusekogudeks kokku. Niisuguseid kogumisekatseid tehti esite eraalgatusel, sest wajadus seaduste tundmaõppimiseks oli tungiw. Hiljem hakkasid walitsejad ise seadustekogusid wälja andma. Iseäranis tähelepanemiseväärt on tsaar Alekssei Mihailowitshi poolt 1649. a. ettewõetud kodifikatsiooni, teatud põhjusemõtte järele kokkukõlasse wiidud seadustekogu wäljaandmise katse. Уложения Царя Алексѣя Михайловича, nii on 1649. a. kokkuseatud seaduseraamatu nimi; ta on praeguni tähtsam Wene seaduseandline mälestuseraamat. Praegusel ajal maksw ja teadusliselt läbitõötatud kodifikatsioon tehti Nikolai I walitsuse ajal, see on, wiidi lõpule. Kodifikatoriks oli Speranski, kes jelleläbi Wene ajaldos enesele jäädawa nime omandas. Peale Wene seadustekogu kokkuseadmise oli ta siis weel tegew kui politiline reformator. Tema riigiasutuste uuendusteplaanid jäiwad aga pea kõik teukstegemata — leiti liiga radikaalsed olewat.

Speranski juhatusel all koguti kõigepealt wõimalikult kõik seadused, mis Wene walitsejate poolt antud, ükspuhas, kas nad weel makswusel oliwad wõi mitte, ühtekokku ja anti nad nime all Полное Собрание

Законовъ (Täielik Seadustekogu) trükki. Esimine Täielik Seadustekogu jõaldas seadused, mis kuni 12. detsembrini 1825. a. oli antud. Hiljem anti teine täielik seadustekogu välja, milles Nikolai I ja Aleksander II aegsed seadused sees on. Kolmas seadustekogu algab 1. märtsiga 1881 peale ja lõpeb 1904. aastaga.

Täielikust seadustekogust tegi Speranski väljawõtte: makswusel olewad seadused töötati ümber ja ühendati raamatuks, mis Сводъ Законовъ nime kannab. Сводъ Законовъ *) on süstemiline seadustekogu, mis 1. jaanuarist 1835 maksmata hakkas ja praegu veel maksub, misjuures uuemad seadused lisandustena (Продолжения Свода Законовъ) esialgsele materjalile juure on lisatud. Muidugi on selletõttu meie kodifikatsioon oma ühtlusest palju kaudanud ja ajajooksul wõetakse muidugi tema täieline ümbertöötamine ette. Ka ei ole temas kõiki seadusi olemas, muuseas puuduwad selles üleüldises seadustekogus „Balti eraseadused“, „Waimulikude konsistoriumide põhjuskiri“, „Mere- ja Sõjawäe seadustekogud“ jm.

Wene seadustekogu Сводъ Законовъ jaguneb XVI köitesse.

Esimise köite esimeses jaus leiduwad riigi põhjuseadused.

Esimise köite teises jaus on riigiwolikogu ja riiginõukogu põhjuseadused, riigiwolikogu walimise seadus, peale selle walitsewa senati, ministeriumide ja teiste kõrgemate walituseasutuste põhjuskirjad, riigi eelarwe arutamise eeskirjad jne.

Teises köites on kubermangude korraldusesse puutuwad määrused, semstwo seadused, linnaseadus ja Poola, Kaukasia ning mõne teise riigi osa iseäralise korralduse kohta käiwad põhjuskirjad.

Kolmandas köites leiduwad seadused riigiteenistuse korralduse kohta.

Neljandas köites on: sõjawäeteenistuse seadus, semstwo kohustuste kohta käiwad määrused.

Wiiendas köites on otsekoheste ja kaudsete maksude seadused.

Kuues köide: tolliasjanduse põhjuskiri, piiriwahtide kohta käiwad määrused, tollitarifid.

Seitsmendas köites on raha- ja mäeasjanduse seadused.

Kahesandas köites on metsaasjanduse jne seadused.

Üheksandamas köites on seisjuse seadus.

Kümnendama köite esimeses jaus on kodanlised seadused, see on seadused, mis riigikodanikkude waranduslist wahetada korraldawad, siis veel määrused kroonu tellimiste täitmise kohta. Sellesama köite teises ja kolmandamas jaus on maamõetmise ja maakorralduse seadused.

Üheteistkümnendamas köites on: muuusuliste seadused, õpeasutuste

*) Eesti keeles wõiks ütelda: Seaduste kokkumõte.

põhjuskirjad, laenuasutuste korralduse seadused, weksliseadus, kaubanduse ja kaubandusekohtade seadused, konsuliameti ja tööstuse seadus.

Kaheteistkümnendas köites on: teede korralduse kohta käivad eeskirjad, posti ja telegrafi seadused, ehituseseadused, wastastikku kinnituse kohta käivad eeskirjad, põllumajanduse seadused, põllutööliste ja trahteripidamise seadused.

Kolmasteistkümnendes köide sisaldab rahwa toitmise ja waeste eest hoolekandmise kohta käivad eeskirjad ning arstiabi andmisesse puutuvad määrused.

Neljateistkümnendamas köites on passiseadus, trükiseadus, wangide kohta käivad määrused.

Wiieteistkümnendamas köites on kaelakohtuseadused.

Kuueteistkümnendamas köites on kohtupidamise seadused.

Eespool tähendajime seadustekogu täiendamise kohta, et ajajookjul sündinud muutused köidetele juure lisatakse. See sünnib isäraliste liisandustena. 1863. a. saadik tulewad need liisandused (Продолжение—järg) selle järele wälja, kuidas seaduseandlist materjali kogub. Muudetud, täiendatud ehk oopis makswusetaks tunnistatud seaduseparagrahwid trükitakse liisanduses muudetutena ära. Äratrükimine sünnib seadustekogu järjekorras, et wõimalik oleks sündinud muutuseid tarbekorral üles leida. Liisandused on järjekorralised ja ühendatud. Wiimased sisaldawad kõiki täiendusi seadustekogu köite wiimastest wäljaandmise ajast peale, kuna järjekorralised ainult teiste omasuguste täiendused on wiimaste ilmumise ajast peale. Kõige esite ilmuvad uued seadused ja seadustemuutused kogus, mis Сборникъ узаконеній и распоряженій правительства nime kannawad.

Tga seadus astub jõusse sellest päewast peale, mis tema wäljaandmise juures äratähendatud. Kui see termin kindlaks ei ole määratud, siis luetakse seadus makswaks sellest päewast peale, mil walitsewa senati poolt wälja antud sellekohane teateleht kätte jõuab. Kubermangu elanikkude kohta luetakse seadus harilikelt makswaks tema äratrükimise päewast Kubermangu Teatajas.

b. Seaduste seletamisest.

Seaduste wäljaandmisega ei ole weel kõik küsimused otsustatud, mis seaduste täitmisesse puutuvad. Kõigepealt on seadustes wõimata iga elus ettetulewat juhtumist ette näha. Seaduseandjad on inimesed ja nende töö sellejärele ka puudulik. Sellest tekib küsimus seaduste seletamise üle. Kuni 1906. aastani seisis põhjuseadustes määrus, et seaduseid punkti pealselt täitma piab, ilma ühtegi tähte muutmata. See käsk käis isegi kõrgemate walituseasutuste kohta. Selle kõrwal leidus aga 1864. a. kohtupidamise seadustes oopis wastupidised ettekirju-

tused. Tsiivilkohtupidamise-seaduse 9. par. käis järgmiselt: Kõik kohtukohad on kohustatud asju otsustama makswate seaduste otskohese mõtte järele; kui aga seadused küllalt täielikud pole, nendes selgusetata kohte, puuduseid ja üksteise vastu käiwaid määrusi leidub, siis piab otjused seaduste üleüldise mõtte alusel tehtama.

Kaelakohtupidamise seaduse 12. par. käskis pea nendesamade sõnades: Kõik kohtukohad on kohustatud makswate seaduste otskohese mõtte järele asju otsustama; kui aga seadused, milledes arutataw süütegu nuhtluse ähwardusel ära on keelatud, küllalt täielised ei ole, nendes selgusetata kohte ja üksteisele wasturääkimisi ette tuleb, siis piawad nad oma otjused seaduste üleüldise mõtte järele tegema.

Makswates põhjuseadustes ei leidu üleüldise enam keeldu, et seaduseid seletada ei tohi: see oli keeld, mida kunagi wõimalik polnud täita. Iga par. jauks tuli wähemalt küsida: mis on tema otskohene mõte? Ja wastus selle küsimise peale oli juba iseenejst seaduse seletamine.

Praegusel ajal, nagu üteldud, on kohtunikudel õigus seadust seletada, temast seda mõtet otsida, mis seaduseandja sinna sisse pannud. See otsimine sünnib seaduste üleüldise mõtte alusel. Seaduste üleüldine mõte on asi, misjuures pikemalt tuleb piatada, sest ta puutub meie õiguseotsimise ja õigusejaamise elulist küsimust.

Kõigepealt olgu tähendada, et iga ühik seaduseparagrahw juhusline ei ole, olla ei wõi, mitte seesugune, mis seaduseandja tuju läbi tekkinud. Iga seadust tuleb wõtta kui lüli pikas seaduseandmiseahelas, mis rahwa elulistest tarbeteist wälja on kaswanud. Sellepärast on ühe rahwa ehk riigi seadustekogu ühtlane, teatud waimu wõi juhtmõtte läbi siatud. Seaduste waim on iga rahwa seadustes sedawõrd mõjuw, et asjatundjad tõendada wõiwad, kas üks wõi teine juhusliselt leitud seadus on teatud rahwa oma wõi mitte. Meie wõime, näituseks, Rooma seaduste waimust käreleda, selle üle waielda, kas üks wõi teine seadusemäärus muistsete roomlaste õigusetundega kokku käib wõi mitte, kas roomlased wõiwad miisugust seadust anda wõi mitte. Ja Rooma seadusetundmises on oma ajajärgud, mille alusel terwet ladinlaste õiguseteadust järkudesse wõib jagada. Seal on jus civile ja jus gentium, jus strictum ja jus bonae fidei. Sedasama wõib Wene õiguse kohta ütelda, olgugi et Wene õiguseteadus weel nii wälja pole arenenud kui roomlaste oma. Seaduste üleüldise mõtte tundmaõppimise peale kulutawad õiguseteadlased ülikoolides poole oma ajast. Kes mõtleb, et õiguseteadlastel tarwis on ainult paragrahwid pähe õppida ja et nad siis walms seadusemehed on, see eksib. Esimestel õpeastatel tehakse ülikoolis õiguseteaduse osakonnas järgmiste asjadega tegemist: õiguseentsüklopeedia, mis algajale tarwilised algmõisted kätte õpetab; edasi: õigusefilosofia ajalugu, Rooma

õiguse ajalugu ja Wene õiguse ajalugu, kõik õpeained, mis meile sideme muiitse ja nüüdsse wahel kätte juhatawad. Praeguni metatud ajalood ei ole muud kui jutustus sellest, milwiisil õigus, õigusetteanne ja õigusetteadus tekkisid, arenesid ning praegusele järjele said, misjuga õiguseid sidemeid läinud aegajid praegusega ühendawad. Ilma minewikuta ei ole olemikku, see lause maksab ka õigusetteaduses. Inimene, kes seaduslikkuse arenemist tähele ei ole pannud, seisab tihti käesolewa olukorra nähtuste nagu seletamata ime ees. Wene ülikoolide õigusetteaduse-osaakondades õpetatakse peale ülemalnimetatud ainete weel majandusetteadust ja statistikat, ka asjad, millel otsekohe õigusetteadusega tegemist pole, mis aga wäga tarwilised on, et praeguse aja inimeste wahekorraldada ära määrata ja aru saada, misjuga tegurid õigusliste normide läbi reguleeritawat huwidewalda walitsewad ja muudawad. Peale selle on weel kaalakohtu õiguse teoria, mis meile hingetteaduslisel alusel inimese süüteulise loomu walgustab, millel paragrahwidega tegemist pole. Nagu lugeja näeb, hulk materjali, millest harilisel palwekirjade sepitsejal, kes kuidagi palwekirja wormid selgeks saanud, mingisjuga aimu ei ole. Ei wõi tõendada, et kõik kõrgema haridusega õigusetteadlased oma õpeaine korraliselt omandawad ja lõpeks tõsiselt mõtlewateks juristideks saawad. Kes aga niikaugele on saanud, selle silmade ees ühinewad üksikud paragrahwid suureks eluliseks pildiks, teatawa rahwa ja ajajärgu wastupaisteks. Nad on paratamata olemas, neid (seaduseid) ei saa heaksarwamise järele anda ega kautada, ja kui keegi neid muuta tahab, siis piab ta seda selles sihis tegema, kuidas üleüldine inimline arenemine läheb. Seaduseandline tegewus ei ole sellepärast igamehe asi. Niisamuti ka seaduste seletamine, mis tööpoolest ka seaduseandlisesse tegewusewalda kuulub. Kohtupraktika on üks õigusallikatest, teguritest, mis seaduseid loob. Kohtupraktikas seaduste seletamise abil kaalamõjumas on peale kohtunikkude ka kohtuskäiad ja nende usaldusmehed, peasjalikult eriharidusega õigusetteadlased. Nende ülesanne ei olegi muud kui seaduste seletamine, kohtule selgekstegemine, misjuga seaduseparagrahwi järele otisust tuleb teha ja kuidas seadustest, mis asjasse puutuwad, aru tuleb saada, misjuga seistukohalt waidluse all olewa asja peale tuleb waadata. Seaduseid, elu ja inimesi piab adwokat tundma. Tõsise õigusetteadlase-adwokadi asi ei ole mitte konksutegemine, oma wastase ja kohtuniku ülesõõmine igasjuga ettekäänete abil, waid õigusliste wahekorraldada korraldamine oma parema arusaamise järele üleüldiseks rahulolemiseks. See on õigusteadlaste idealne ülesanne. Elu aga kisub õigusteadlast nagu iga inimest oma järele ja tuleb ette, et tema tegewust ka konksutegemiseks wõib nimetada ja nimetatakse, seda enam, et wahetpidamata küsida wõib: mis on tõde. Absolut tõde ilmas ei ole, igal inimesel on oma parem arusaamine, mis tema naabri meelest ko-

guni kuritahtline wõib näidata. Üleüldiselt on õigusteadlastel tarwiline ülesanne inimlises elus täita. Rooma juristid on omale sellega ajaloolise nime teinud, et nad endi tegewuses põhjusemõtete aequitas (õiglus) ja bona fides (südametunnistus, parem arusaamine) järele on käinud. Kõigi inimliste wigade peale waatamata ei tule arwata, et meie aja õigusteadlased halwemad oleksiwad kui muistsed mehed. Mida rohkem haritud ja ühiskondliselt iseseiswamad nad on, seda rohkem oma ülesannete kõrgusel. Waatame nende märkuste järele seaduste seletamise tegewuswälja ligemalt. Kõigepealt, nagu üteldud, tuleb seletamise tarbe sellest, et wõimata on seaduse kokkuseadmise juures kõiki üksikuid juhtumisi ette näha, mille otsustamiseks seadus tegelises elus tarwitusele piab wõetama. Sellest teatud seaduse puudulikkus. Wõtame näituse.

Seadustekogu X köites, esimises jaus (1900. a. wäljaanne) on 1549. paragrahw, mis järgmiselt käib: „leping kautab oma seaduslise jõu, kui terminiist, mis tema lõpulikuks täitmiseks määratud, kümme aastat mööda on ja lepingu täitmise kohta nõudmist sisse pole antud, ehk kui kümme aasta jooksul, sellest päewast peale, mil leping täitmiseks sisse oli antud, tema pärast kohtukodades mingisugust järelepärimist ette pole wõetud. Määramata aja peale, niisama ka märkusega „nõudmiseni“ wälja antud wõlatunnistuste äraiganemise aega luetakse sellest päewast peale, mil nad sissenõudmiseks ette on näidatud.“

Praegu toodud seaduseparagrahw on nähtawaste päris punktipealselt redigeeritud ja mitte redaktsion, wäljaütlemisewiis, ei ole süüdi, et tema tegelise tarwitamise juures terwe hulk protsessisid tõusis, mis kassatsioni teel senatini ulataiswad. Oma kassatsioni otsustes tuli senatil seletada: a) et äraiganemise eest hoidmiseks nõudmine sellekohasesse kohtusse sisse tuleb anda, millest järgneb, et kui 1549. paragrahwis sõnad: „sellekohasesse kohtusse“ ehk „seatud korra järele“ juure oleks lisatud, siis sarnast waidlust mitte poleks tõusnud; b) et kohustuse ettenäitamine endise kohtukorra järele politseis ka äraiganemise termini edasi lükkab — jällegi kohase lause läbi kõrwaldataw puudus; c) et administratiwliisil teel palwekirja sisseandmise läbi nõudmise tähtaega niisugustes asjades, mis kroonu wastu sihitud, mitte pikendada ei saa (не прерывает течения давности); d) et kahjutajunõudmise tähtaega sellest päewast peale arwatakse, mil kahjutegemine sündis. Kõiki juhtumisi ei saa siin üles lugeda, kuigi kaebtused maha arwata, mis pooled seaduse meelega waleste seletamise põhjal sisse annud. Wõtame teise juhtumise.

Nuhtluseseaduse 69. paragrahw on iseenehest õige lihtne. Temas on üteldud: „trotuaride, uulitsate ja teede halwas korras hoidmises süüdlased, kes ka peale meeletulest parandusi ette ei wõta, lange-

wad . . ." jne. Selle seadusemääruse pärast tuli senatil seletada: a) et trahw, mis selle paragrahwi põhjal peale pannakse, isikute käest sõsje tuleb nõuda, kes kui omanikud kohustust kannawad; b) kui uulitsa-paranduse kohustus omaniku poolt lepingu läbi teisele isikule edasi on antud, siis mitte omanik enam wastutaw pole, waid see teine isik; kui aga lepingu kohta poolte wahel waidlus on tõusnud, siis ei ole kohtul õigusjt mitte-omanikku trahwida, enne kui kodanlise kohtu läbi waidlus lepingu üle otjustatud pole; c) et isikud, kes faktiliselt liikumata waranduse tarwitajad on, mille kohal maanteed tuleb parandada, 69. par. järele wastutusele wõetud wõiwad saada; d) et meeletuletus, millest 69. par. kõneldakse, kohaliste politseiwõimude poolt piab tehtama.

Nendest kahest näitusest on küllalt, et aru saada, kui palju paratamata küsimusi seaduste tegelise tarwitamise juures tekkida wõib. Elu on nii mitmekesine, et kõike ette äranäha wõimalik ei ole. Siiga üksikasjaliselt redigeeritud seadused jälle, milles wõimalikult palju ette on tahetud näha, takistaks seaduse tarwitamist teistpidi, teeks seaduseparagrahwi nõndaütelda paindumataks. Kui seaduses wõimalikult kõiki asju meele on katsutud tuletada, siis on igauhel, kel tema tarwitamisega tugemist tuleb, tunne, et oma poolt enam midagi juure ei wõi lisada. Misjugune juhtumine üles pole luetud, see antud paragrahwi alla ei käi. Ja niisugusi ettenähtud juhtumisi on lugemata. Seadus wõib ainult üleüldiseid juhtnõuriid üles seada, sihi kätte näidata, millejärele käies õigusjt tuleb mõista, muidu on wõimata kohut mõista. Iga uus päew toob omaga midagi uut, ka rahwaste õiguslises elus.

Ülemaltoodud senati täiendawad seletused näiwad harjumata silmale wahest täitsa juhuslised olewat. Seda nad oma loomu poolest ei ole ega olla ei wõi. Senat lasseb ennaft oma seletawas tegewuses alati traditsionist juhtida. Äraiganemise terminide kohta, näituseks, on meie seaduseandlises tegewuses oma juhtnõoriid olemas ja igakord, kui uus juhtumine seletust nõuab, tuletatakse analogilisi (sarnaseid) seletusi meele; päris wõeraid, Wene seadustes tundmata teesid senat selles asjas ei wõi minna. Nii alati. Üleüldine mõte piab juhtnõoriiks olema ja see üleüldine mõte leitakse, kui terwet seaduseandlist tegwust silmas peetakse. Kui palju see teadmist ja wilumist nõuab, ei ole kergeste arusaadaw.

Peale üleüldise mõtte otjimise tuleb tihti ette ka lihtne mõtte otjimine, niisugused juhtumised, kus järele tuleb kaaluda, mis seaduses õige on tahetud ütelda. On ju mõeldaw, et seadus segaselt on kokku seatud, ehk et temas sõnu on tarwitatud, mis seadust mitmeti lubawad mõista. Mõnikord tuleb arusaamatus sellest, et seadus wäga ammu on antud ja keele arenemise tõttu uutele põlwelele arusaamataks

jäänud. Siin piab keelt tundma, õiguse ajalugu ja lihtsalt ajalugu, et otsusele jõuda, misjagune seaduse tõsine mõte on.

Õlgu niipalju selgituseks, kui raske tihhi õigusmõistmine ja õiguse saamine on. Ohkamised, et waestele kuritahtliliselt õigust ei tehta, ei aita. Õigust piab otsida oskama.

Waranduseõiguste kaitsemisest.

Kodanline kohtukord ehk tšiwilprotsejs puutub waranduseõiguste kaitsemisesse. Kuna harilistel suurelikkudel kohtukäimise korraft palju aimu ei ole ja isegi adwokadi abil asjaajamise juures kasuta ei ole seda teada, waatame allpool asja ligemalt. Nii mõnigi „ülekohtus“ paistab meile asjatundlikult waadates teises walguses.

Zaialt ustakse, et kohtus ise asja seaduse järele piab otsustama, s.o., et igale mehele ka siis õigust piaks tehtama, kui ta ise käed rüppe paneb ja ootama jääb, mis sünnib. See on suur eksitus. Tšenejests mõista on õige, et kohtunik õigust piab tegeema oma parema arusaamise järele. Meie aja kohtukord nõuab, et kohtuskäia d ise oma asja kohtunikule selgeks teeks, kõik tõendusjed muretseks, mis asja nende kasuks otjustamiseks tarwis on. Selleks on niihästi nõudja (rahwakeeles kaebaja) kui ka kohtja (see, kelle wastu kaebtus tõstetud, kelle käest midagi nõutakse) teatud õigustega warustatud. Kohtuniku asi on ettetoodud tõendusjed seaduslikku maksuwuift järele proowida ja siis nende põhjal otjust teha. Kui kumbgi pool oma kasuks tõendusjed ette jätab toomata, siis on tema oma süü, kui talle õigust ei sünni. See on tähtis punkt, mida wäga silmas tuleb pidada.

Alamal tutwustame lugejaid üleüldistes joontes kohtu asjaajamise korraga.

Kodanlikeks (tšiwil-) kohtuasjaks nimetatakse kohtuprotsejsi, mille otstarbeks on kellegi warandusliski õiguseid kindlaks määrata.

Nõudjaks tšiwilprotsejsis nimetatakse seda, kes palwega kohtu poole pöörab, et temale mõnesugused õigused mingi waranduse peale kohtulikult maksiwaks tunnistataks, ehk jälle ijiku käest, kelle ta oma palwekirjas ära tähendab, tema kasuks warandusline wäärtus wälja nõutaks. Tähendatud palwet nimetatakse nõudmisepalweks (исковое прошение).

Kohtjaks kodanlikes protsejsis nimetatakse seda, kelle wastu nõudja kohtule oma nõudmise sisse annab.

Protsejsi alustamine. Kodanline ehk tšiwil-protsejs alustatakse ainult nõudja poolt kohtusse antud nõudmisepalwe peale. Kohtus ise oma algatujel ei astu kellegi warandusliste õiguste kaitseks wälja. Nõudmise sisseandmise päraft ei wõeta kedagi wastutusele. Kõige rohkem mis olla wõib, on, et kohtjale kohtukulud wälja tulewad maksta. Nõudmisepalwet wõib kohtule kirjalikult ehk suuõnal ära

anda. Suusõnalised palwed kirjutatakse kohtuniku ehk tema sekretäri poolt iseäralisesse protokolliraamatusse. Suusõnalisi palweid wastu wõtma on kohtunik kohustatud. Ainult ringkonnakohtusse tuleb alati kirjalik palwe anda.

Kohtu arutamisel piawad pooled isikliselt ehk usaldusmeeste läbi esitatud olema. See nõudmine tuleb juhtmõttest, et ainult poolte ehk nende usaldusmeeste seletuste abil kohtul wõimalik on asja kohta selgusele jõuda ja otsust teha. Sellest reeglist on wäljawõtted olemas. Tähtsam nendest on, et kohtjal kõigis kohtutes, peale wallakohtu, õigus on kohtusse ilmumise asemel kirjalik seletus tarwiliste dokumentidega sisse anda.

Kodanlistes asjades wallakohtusse ilmumata jäämise järel-
duseks on: kui nõudja ei ilmu — asja lõpetamine (nõudja ilmumatus
luetakse nõudmise tagasiwõtmiseks) ehk kui ilmumata jäämine mõjuwate
põhjuste läbi ära on seletatud, asjaarutamise edasilükkamine; kohtja
ilmumatajäämise korral tehakse tagaseljaotsus, millest talle kirjalik
teadaandmine koju saadetakse. 30 päewa jooksul peale teadaandmise
kättesaamist wõib ta tagaseljaotsuse peale edasi kaewata. Ra hukoh-
tuniku juures lõpetatakse kohtuasi nõudja ilmumatajäämise korral
ära; kohtja ilmumatajäämise puhul tehakse tagaseljaotsus, kuna wiima-
sele õigus jääb, kui ilmumatus põhjendatud, kahe nädala jooksul otsuse
kuulutamisest arwates „kaja“ sisse anda. Ringkonnakohtus
lõpetatakse asi nõudja ilmumatajäämise korral ära;*) kohtjale tehakse
tagaseljaotsus, mille peale ta ühe kuu aja jooksul edasi wõib kaewata.

Nõudja wõib tema ilmumatuse pärast lõpetatud protsessi igal ajal
uueste alata.

Asjaarutamine. Nagu juba mitu korda tähendatud, on kohtu-
tuniku ülesandeks poolte seletuste abil selgusele saada, kuidas asja
seisukord tõepoolest on ja siis seaduse põhjal otsust teha. Kohtunik ei
ole sellepärast mitte poolte ülemus, kes ühte wõi teist käsib, waid temal
on kohuseks kohtuskäiatele abiks olla, et need oma õiguseid wõiks
põhjendada. Kohtuniku õigused on just selles mõttes seaduses korral-
datud.

Pooled wõiwad kõigepealt: nõudja — kõigi seaduses lubatud abi-
nõudega oma nõudmise õiglust ära näidata; kohtja wõib niisama seaduses
lubatud wiisil kõiki nõudja poolt ettetoodud tõendusid ümber lükata.
Mõlemad pooled on kohtu ees üheõiguslised, ainult selle wahega, et
nõudja kohuseks on ära näidata, et kohtja temale ülekohtu on teinud,
mitte kohtja kohuseks tõendusid tuua, et ta ülekohtu pole teinud. Ainult

*) Tuleb meeles pidada, et kirjaliku seletuse saatmine ilmumisega
ühewääriline on.

nõudja tõendusi piab ta ümber lükkama, mitte nõudmist ennast, mida kohus ilma tõendusteta tähele ei pane. Nõudja seisukord kohtus on sellepärast üleüldse raskem kui kohtja oma.

Asjaarutamise eel ehk asjaarutamise ajal võivad pooled:

- 1) wolutusi ette näidata;
- 2) asjaarutamise edasilükkamist paluda;
- 3) kolmandate isikute ettekutsumist kohtjatena nõuda;
- 4) wastunõudmisi sisse anda;
- 5) tagandamise nõudmisi ette panna;
- 6) dokumentide wõltsimise eest teatada;
- 7) ära leppida.

Enne asja arutamisele wõtmist tuleb 1., 4. ja 5. punkti all nimetatud toimetused ette wõtta; ainult tagandamise nõudmisi (viies punkt) wõib mõnel juhtumisel ka asjaarutuse ajal ette panna.

Wolinik, kel sellekohane wolikiri käes, wõib täieste wolitaja aset täita. Oma taskuga wolinik asjaajamise eest milgi tingimisel ei wastuta, kui teda mitte otse kaelakohtulises kuritarwituses süüdistada ei saa.

Wallakohtus wõivad ainult poolte sugulased ehk naabrid wolinikkudeks olla, ja ainult sel korral, kui nad mitte elukutselised kohtuasjade ajajad pole. Adwokadid wallakohtudes ette astuda ei wõi. Kui pooled selles wallas elawad, kus asi arutusele tuleb, ehk mitte kaugemal kui 15 wersta kohtukohast pole, siis ei wõi nad oma asemel wolinikka saata. Ainult haiguse ehk muu õnnetuse korral wõivad nad seda.

Rahukohtutes ja ringkonnakohtus wõib iga täisõigusliht isikut oma asemel wolitada, siisgi wõeraid mitte rohkem kui kolm korda aastas.

Ei wõi wolinikkudeks olla:

- 1) alailised (alla 21 a.);
 - 2) mungad wõivad ainult oma kloostri wolutusel ette astuda;
 - 3) waimulikud mehed, wäljaarwatud oma ligidaste sugulaste eest;
 - 4) kuritahtlised pankrotitegijad;
 - 5) eestkohtmise alused;
 - 6) kooliõpilased, wäljaarwatud oma ligidate sugulaste eest;
 - 7) kohtuametnikud;
 - 8) kirikust wäljaheidetud isikud;
 - 9) kes kohtu poolt õigused kautanud;
 - 10) kes politsei awaliku järewalwuse alla antud, wäljaarwatud oma wanemate, abikaasade, laste, õdede ja wendade asjus;
 - 11) isikud, kellele wolinikuks olla ülemuse poolt ära keelatud.
- Wolutus wõib olla suusõnaline, sealfamas kohtu ees awaldatud, ehk kirjalik, wallawalitsuse, politsei ehk notariuse juures tõeks tunnistatud. Ringkonnakohtus maksab ainult kirjalik wolutus.

Pooled wõiwad, nagu tähendatud, asjaarutamise edasilükkamist paluda. Seda on siis tarwis, kui leitakse, et asjaselgitamiseks võimalik on uusi mõjuvaid tõendusit tuua. Kui mõlemad pooled korraga edasilükkamist paluwad, siis wõib kohus ainult niisugusel korral palwe tagasi lükata, kui ta leiab, et asi iseenesest selge on.

Asjaarutamise edasilükkamine on kohustaw järgmiste asjaolude juures:

1) kui nõudmine kohtja süüteu läbi on tekitatud; asja otjustamine lükkatakse edasi, kuni kaelakohus oma otsuse on annud (kui kohtja süüdi ei leita olewat, siis ei saa tema käest ka midagi nõuda; süütaksmõistmine ei lõpeta niisugusel korral tsiviilnõudmist, kui selge on, et nõudjale ikkagi kahju on sündinud, olgugi, et seadus tegu karistamisewäärt ei leia olewat);

2) kui tarwis on teise, esimisega ligidas ühenduses olewa nõudmise asja otjustamist ära oodata;

3) kui kohtus mõne asjasse puutuwa dokumendi wõltsimise kohta kaebust tõstetakse.

Edasi on pooltel, niihästi nõudjal kui kohtjal, õigus kolmandate isikute asjaosalisteks kutsumist nõuda. Leiab, näituseks, kohtja, et mitte tema üksi nõudmise juures wastutaw pole, siis palub ta kohtu, et isikud, kelle wastu nõudja kaebust pole tõstnud, kohtjatena ette kutsutaks. Nõudja wõib sellele wastu waielda. Igatahes pärib kohtunik tema arwamist järele. Kolmandate isikute kutsumine sünnib hariliselt mõlemate poolte nõusolemisel, ehk kui kohtuniku arwamise järele wastase poole wastuwaidlus põhjendamata on. Kolmandate isikute ettekutsumise palwe wõib suuõnaline ehk kirjalik olla. Ringkonnakohtus ainult kirjalik. Ses kohtus on nõudjal sarnase palwe awaldamiseks aega kuni kohtusse ilmumise päewani, kohtjal kuni esimise kohtuistungiseni.

Wastunõudmiseks nimetatakse nõudmist, mis kohtja nõudja wastu sisse annab, et tema nõudmist tühjaks teha. Wastunõudmise seaduslikuks tunnistamiseks on tarwis, et ta protsessile aluseks olewa nõudmisega kõige ligemas ühenduses oleks, wiimase nõndaütelda ülekohtuseks tembeldaks.

Tagandamise nõudmisi wõib awaldada järgmistel korradel:

Kui asjaarutamine kohtu wõimupiiri ei käi. (Kohtja ei ela seal ringkonnas, on kõrgemast seisusest, asi ise ei käi kohtuniku otjustamise alla.)

Kui kohtunik kuidagi asjast huiwatatud wõib olla, näituseks pooled on tema ligidad sugulased, jne.

Hariliselt annab kohtunik asjaarutamise sel korral ise oma naabri kohtuniku hooleks. Üleüldse walwawad kohtunikud ise selle järele, et nad mitte omale seadusewastajelt asju arutada ei wõta.

Protseß lõpetatakse, kui nõudja seaduseõimuline ei ole: näit. eestkohtmise all seisab, ehk on temal kohtu poolt õigused ära võetud. Protseßilõpetamise nõudmine tuleb sel puhul enne asjaarutamise algust ette panna.

Protseß jäetakse ka pooleli, kui teine samasse asjasse puutuv juba käimas on, nii et üks otsus ka teise otsuse kohta mõelduandew on. Lõpeks jäetakse kohtuasi pooleli, kui arutusel awalikuks tuleb, et ettekutsitud kohtja mitte asjaosaline ei wõi olla.

Kõik praegu ettetoodud juhtumised ei lõpeta kohtuasja mitte lõpulikult ära, waid teewad ainult ettewõetud protseßi sellekordse edasiarutamise wõimatumaks. Kuid on peale nende weel seadusliji põhjuseid, mille makswakstunnistamine üleüldse protseßi wõimaluse käesolewa asja kohta ära kautab. Nende ettetoomist nimetatakse nõudmise õiguse wastu waidlemiseks (возражения противъ право на искъ). See sünnib kohtus peale kaebtusekirja ettelugemist, enne kui asi weel arutusele pole võetud. Wastuwaidlus luetakse põhjendatuks järgmisel kahel juhtumisel:

- 1) kui nõudja seda nõuab, mis seaduse järele tema oma ei wõi olla;
- 2) kui ta nõudmise õiguse on kautanud a) äraiganemise läbi, b) seaduse jõusse astunud kohtuotsuse põhjal, c) äraleppimise teel.

Esimise punkti selgituseks tähendame, et nõudjaks ei wõi olla, näituseks, poeg isa asemel waranduse protseßis, mille omanik seaduse järele isa on. Isa wolinikuks saab ta ainult wolutuse läbi ja toimetab siis isa nimel, mitte oma nimel. üleüldse piab nõudjal protseßi algamisel oma nõudmiseasja kohta seadusline õigus olema, mida kohtja rikkunud.

Mis äraiganemisesse puutub, siis seisab see selles, et kui teatud aja jooksul õiguste rikkumise algusest peale selle üle kaebust ei tõsteta, siis nõudmiseõigus ära kustub. üleüldiselt on niisugune äraiganemise aeg 10 *) aastat. On kümne aasta jooksul kohastes kohtuasutustes kuidagi õigusterikkumise wastu protesteeritud, ehk wastane pool ise kuidagi nõudja õiguseid makswaks tunnistanud, **) siis hakkab uus iganemise termin protesteerimise päewast peale.

On waidluse all olewa õiguse kohta kord juba mõnes kohtus otsus tehtud ja see seadusejõusse astunud, mis siis sünnib, kui määratud aja jooksul otsuse peale edasi pole kaewatud ehk juba kõik edasikaebtuse kohad otsas, siis on kohtjal ainult tarwis selle seadusejõusse läinud otsuse peale näidata, ja nõudmine lõpetatakse. Sedasama sünnib ka, kui kohtja tõeks saab teha, et kord asja üle kokku on lepitud. Kokkuleppimise teel asja lõpetada wõib igal ajal, seni kui otsust pole tehtud.

*) Kuramaal wiis. On asju, mis äraiganemise seaduse alla ei käi, näit. kiriku päralt olewad nõudmised, kresposteeritud nõudmised.

**) Rendimaksmise, nõudmise aja pikendamise palwe jne läbi.

Nõudja võib kohtu ees oma nõudmisest enese lahti ütelda (kaebtuse tagasi võtta), mis temale ei keela hiljem uueste protsesi alustada. Nõudmisekaebtuse tagasi võtmine piab aga enne kohtja ettekutsumist sündima; pealeselle saab nõudja protsesi uueste algamise õiguse ainult siis, kui kohtja jarnase nõudmise edasilükkamise vastu et protsteeri.

Kõik ülewalpool nimetatud toimetused on nõnda ütelda protsesi sissejuhataw tegewus. Nii mõndagi kahju võib ära hoida, kui antud näpunäiteid silmas pidada. Näituseks juhtumine. Keegi on protsesi kord juba kautanud, otjus on seadusejõusse astunud. Ta ei hakka enam asja uueste algamiseks aega ega raha kulutama, kui ta teab, et sellest midagi wälja ei wõi tulla. Ehk jälle ümberpöördu. Kes kord protsesi on wõitnud, see ei pruugi rahutuks saada, kui teda uueste sessamas asjas ette kutsutakse. Ta pruugib ainult selle eest muret kanda, et kohtule seadusejõusse antud otjust ette näidata. Kõige sagedamine tuleb talurahwa seas terminide möödalaskmisi ja äraiganemise juhtumisi ette.

Kui kohtuasi arutusele on wõetud, siis tuleb pooltel järgmisi samumisi oma õiguse kaitsemiseks ette wõtta. Nad wõiwad paluda:

- 1) et nende poolt tähendatud tunnistajad üle kuulataks;
- 2) et asjatundjate arwamist küsitaks;
- 3) et kohus koha peal järeelwaatamise ette wõtaks ja
- 4) kohtule ette pandud paberid läbi waataks.

Tunnistajate ülekuulamise asjus on Wenemaal wallakohtul palju laialisemad wolitused kui muudel kohtutel. Wallakohus võib ise oma arwamise järele tunnistajaid ette kutsuda ja niisama oma heaksarwamise järele poolte poolt ülesantud tunnistajaid üle kuulamata jätta. Muudes kohtutes kutsutakse tunnistajad ainult poolte palwe peale ette ja ainult arukorral kutsub kohus ise tunnistaja. Tunnistaja ettekutsumise palwe täitmatajätmise piawad kohtunikud (peale wallakohtunikku) kirjalikult põhjendama. Kui asja otjustamine tõenduste puudusel raske on, siis ei ole kohtul õigust tunnistajat ette kutsumata jätta. Poolled wõiwad tunnistajaid ka ise ühes wõtta ilma kohtu kutseta. Ringkonnakohtus kuulatakse aga ükski need tunnistajad üle, kes kohtukutse said.

Tunnistajate ülekuulamise juures on pooltel õigus tunnistajatele ükskõik misjuga küsimisi ette panna, kui nad aga asjasse puutuwad. Suuremalt osalt on siin protsesi wõitmise wõi kautamise raskuspunkt. On palju wilumist tarwis, et igakord asja tunnistajate abil õiete walgustada. Ei saa siin mingisuguseid üleüldiseid juhtnõõrivi tunnistajate ülekuulamise asjas üles seada, sest kõik oleneb asjast enesest. Kohtunikul on küll ka ülesandeks tõtt teada saada, aga temal on wõi-

mata kohtuasja niivõrd hästi tundma õppida, et teaks, mis küsida. Sellepärast ongi asja ettekandmine poolte hooleks jäetud, nagu teame.

Peale tunnistajate mängivad kohtu ees osa veel nõndanimetatud eksperdid ehk asjatundjad. On juhtumisi, kus ainult spetsialistid võivad ütelda, kuidas asi võis sündida, kui suur kahju on, mis tehtud, kui kõrgeks tuleb nõudmise asi hinnata jne. Nad kutsutakse niihästi poolte palve peale kui ka kohtu heaksarvamise järele ette.

Kohus võib niisamuti oma heaksarvamise järele ehk poolte palve peale isiklisi järeleaatamisi kohta peal toime panna, kui seda asjaselgituseks tarvis on. Pooltel on õigus selle juures olla, asjade peale kohtu tähelepanemist juhtida, kohtu ühe või teise tegemise vastu protesteerida jne. Protestiavalduised piavad nõudmise peale protokollil pandud saama (edasikaebtuse juures võib nende peale tähelepanemist juhtida).

Peale tunnistaja ülekuulamise on protsessis otsustawa tähtsusega dokumentliste tõenduste ettetoomine. Ju ammu enne asja arutusele võtmist tuleb hoolega nende muresemisele asuda. Kohus ei või dokumentisid kui tõendusil tagasi lükata, kui nad asjasse puutuvad ja pooled nende peale oma õiguseid põhjendavad. Misjuguiseid paberid kunagi tarvis on, selle üle on asjatundmata inimesel raske otsustada. Väga tihti kratsitakse pärast, kui otsus tehtud, kõrwatagust ja liiakse vastu rindu, aga see on siis hilja. Ka ei ole iga paberitükk kohtu ees maksew. Nõutakse teatud wormitaitmist, kindlustust, et nad mitte waled ei ole, et nad tõepoolest asjasse puutuwaid olusid tõendawad. Siin on teine hädahõlme allikas inimesele, kellel õigus on, kuid seda mitte ei leia. Jällegi tuleb meeles pidada, et igamees oma õiguse sepp on ja iseene eest piab hoolitsema. Kui midagi kaalu peal on, siis tuleb asjatundjate nõu küsida, kui see ka maksma läheb.

Nõudja võib igal ajal oma nõudmisesumma vähendada, kuid kord kohtule ülesantud nõudmist suurendada ta enam ei või. Teatud juhtumistel võib ta ainult ühe nõudmise asemele teise võtta; seda on tarvis neil kordadel, kui esialgne nõudmine täidetaw pole, kui näituseks asjad, mille tagasiandmist ta nõuab, äramüüdnud on, jne.

Nõudja õiguseks on kohtu paluda, et tunnistused, mis enne kui asi läbiarutatud on, kaduma võivad minna, seaduslikelt kindlaks tehtaks. Näituseks, on tähtis tunnistaja suuremas haige, siis võib kohtuasutuste poole pöörata palwega, et see tunnistaja kohe üle kuulataks. Niisama võib peale kohtuasutuste veel politseiwoimusi paluda, et nad teatud kordadel tõendused protokolleeriks, näituseks kaebtuste juures niiske korteri üle, kui rikki läinud kauba pärast kohtusse tuleb minna jne.

Niisama võib nõudja ka paluda, et nõudmisesumma temale kindlustatud saaks, see on niijugusel korral, kui kahtlust on, et kohtja

plehku paneb, oma waranduse ära müüb ehk peidab, nii et nõudjal tema käest midagi enam saada pole, kui protsess lõppenud. Seaduslikult tõekstunnistatud wõlanõudmistele juures on kohtunik kohustatud palwet täitma, kuid muudel juhtumistel jääb see tema heaksarvamise asjaks. Nõudmise kindlustamise palwe tuleb ühes nõudmisekirja sisseandmisega ära anda Sellejuures on tarwis warandus ära tähendada, mida nõudja aresti alla tahab panna. Liikuw warandus kirjutatakse sellejuures üles, liikumata waranduse asjus tehakse krepostiaktidesse märkus, et see ja see omanik on ajutiselt õiguse kaudanud warandusega oma heaksarvamise järele talitada.

Peale nõudmise kindlustamise on weel üks tee, mille abil nõudja ennast kahju eest wõib hoida, see on esialgne otsuse täitmine (предварительное исполн. рѣшения). On otsus kohtus nõudja kasuks tehtud, siis saadetakse otsus täide, edasikaebamise wõimalusest hoolimata:

1) kui otsus notariuse poolt kinnitatud ehk kohtja poolt õigekstunnistatud dokumendi põhjal tehtud;

2) kui üüriaeg täis ja kohtja korterist wälja piab kolima ehk seadusewastalisel teel oma kätte wõetud waranduse tagasi andma;

3) kui teenistuselepingu põhjal kohtunik peremehele kohuseks on teinud töölist ehk teenijat ära lasta ja pasji kätte anda;

4) kui nõudja kautsjoni sisse maksab niisuguseks juhtumiseks, kui kõrgem kohus asja kohtja kasuks otsustab.

Asjaarutamisel tehakse kohtu poolt kõige üle, mis kohtus sünnib, protokoll. Sinna kirjutatakse üles, kes nõudja, kes kohtja on, kes tunnistajatena üles astujid, mis nad rääkisid, kes ja misjuguiseid nõudmise kohtus awaldas, jne. Pooltel on õigus selle järele walwata, et kõik nii protokollil pandaks nagu tõepoolest on olnud. Pealeselle wõiwad nad nõuda, et üks wõi teine juhtumine, ütelused, mille peale nad rõhku panewad, jne, protokolleeritud saaks. Ka wõiwad nad nõuda, et nende poolt awaldatud palwete tagasilükkamine protokollil kirjutataks. Kohus piab niisuguseid poolte nõudmise täitma, kui nad aga asjasse puuduwad. Protokollil on suur tähtsus selles mõttes, et temast näha on, kas kohus asja õiete on arutanud wõi mitte. Ühes kohtuotsuse ära kirjuga on pooltel õigus ka protokollil ära kirja wäljaandmist nõuda. Edasikaebtuse kokkuseadmisel on protokollil suur tähtsus.

Juhatused selle kohta, misjuguise kohtu alla üks wõi teine asi käib, edasikaebamise kohad jne leiduwad pealkirja all: „Mitmesugused teated“.

Kaelakohtu pidamise korraft ringkonnakohtus ja kohtupalatites.

Alamal waatame lühidalt ka kaelakohtu pidamise korda nõndanimetatud üleüldistes kohtuasutustes, ringkonnakohtutes ja kohtupalatites. Käesolew peatükk ei wõi mitte kaelakohtu asjaajamise korda

niikaugemale kätte õpetada, et lugeja enam eriteadlase abi ei pruugiks tarvitada, vaid järgnewate ridade otstarbe on tähendatud korraft ainult aimu anda, et need, kel wahjst kohtutega tegemist juhtub olema, ikkagi umbes teaks, mis ette wõtta, et enesele mitte ülekohtu lasta jündida.

Nagu warandusliste asjade ajamise juures, maksab ka süütegude arutamise juures põhjussmõte: kohus ei kogu asja otjustamise tarwis mitte ise materjali, vaid jätab selle asjaosaliste hooleks. Asjaosalisteks on kaelakohtu protsessis süüdistataw ja süüdistaja, harilijelt prokurör, tihti ka eraisik, kes süüdistatawa tegude läbi kannatada on saanud. Kes ennast kaitseada ei oska, see wõib sisse kukkuda, süütalt süüdlaseks tunnistatud saada. Piab küll siia juure lijama, et, näituseks, prokuröri mitte ülesandeks ei ole inimest maksku mis maksab süüdlaseks tembeldata, waid tema piab ikka õigluse nõuet silmas pidama ja siis süüdistamise järele jätma, kui leiab, et ta oma parema äratundmise järele kaebalust süüdlaseks ei wõi pidada. Ka kohtule on ülesandeks tehtud kahtluse korral, kui süüdistatawa süü küllalt selge pole, õigeksmõistwat otjust teha, põhjussmõte järele, et õigem on süüdlane õigeks kui süütu süüdlaseks mõista.

Enne kui kohtu poolt kuriteu hordajaatjale karistus määratakse, on kaelakohtulises protsessis terve rida kohtulise tegewuse järkujid, milledele asjakäigu kohta igalühel oma tähtsus. Mida tähtsam ja suu-rem asi, seda rohkem neid on. Inimese saatuse otjustamise juures ei wõi midagi selguseta ega puudulikku olla. Ringkonnakohtute ja kohtupalatite alla käiwad süüteud on kõige raskematest, karistus nende eest kõige juurem, sellepärast asjaajamine nimetatud kohtutes ka kõige keerulisem. Wähema tähtsusega süüteuasjade juures, mis, näituseks, rahukohtunikkuude otjustamise alla käiwad, tarwitatakse lühendatud asjaajamist, nii et nende juures ei niipalju tegelasi ega nii mitmekeelijit asjaajamist ei ole. Põhjussjoontes on aga protsessi kord üks ja seesama. Ringkonnakohtute ja kohtupalatite alla käiwate kaelakohtuasjade juures langeb tegewus järgmistesse osadesse:

- 1) politseiline järeлкуulamine;
- 2) esialgne uurimine (kohtu uurija läbi);
- 3) kohtu alla andmine;
- 4) ette walmistawad toimetused asja arutusele wõtmiseks;
- 5) kohtu uurimine (tunnistajate ülekuulamine jne kohtu ees);
- 6) poolte waidlusjed;
- 7) otjustegemine, ja
- 8) otjuste täidesaatmine.

Politseiline järeлкуulamine on kõige esimene protsessi järk. Politsei ülesandeks on wärskete jälgede järele kurjategija isiku üle sel-

gušele jõuda ja kuritöö tunnistusi alles hoida. Politsei piab siin ruttu ja otustawalt wälja astuma, sest muidu on terve tema tegewus asjata, sellep. ei kirjutata temale mitte punkti pealt ette, kuidas ta igal üksikul juhtumisel piab toimetama. See jääb järelkuulamist toimetawate iškute heaksarwamiseks, mis ette wõtta. Ainult üleüldistes joontes on politsei tegewus ette kirjutatud. Näituseks on seaduses politsei ametnikkudele kohuseks tehtud, et nad kõige rutuluse juures võimalikult ettewaatlikud oleksid, nii et kellelegi ülearu tülinat ei sünniks. Kaelakohtupidamise seaduse 254. par. põhjal tulewad kõik teated ilma läbiotsimisteta ja ärawõtmisteta muretseda, järelepärimiste, tähelepänemist äratamata järewalwuse jne abil. 258. par. põhjal võib läbiotsimisi ainult kõige tungiwamatel kordadel ette wõtta. 250. par. põhjal peab politsei järeluurimisele ajudes asjast kohe kohtuuriijale ja prokurörile teatama. On wiimased kohale jõudnud, siis kuulab politsei ainult nende sõna (260. par.).

Celuurimine on juba täieste kohtuline tegewus, kohtuwõimude poolt toimetatav. Ta seisab politseilise järeluurimise teel saadud materjali järelewaatamises, läbitöötamises ja ülekuulamises. Kohtuline uurimine algab:

- 1) kui politsei poolt teade kuritöö üle sisse on antud ehk kannatada saanud iški poolt kaebtus tulnud;
- 2) kui süüdlane kohtuuriija juure ilmub üles tunnistama;
- 3) kui prokurööri poolt ette kirjutatakse uurimist alata, ja
- 4) kui uuriija ise kuritöö jälgile saab.

Uuriija algab oma tegewust hariliselt kohe järelewaatussega, mis selle tarwis kutsutud tunnistajate (понятыя) juuresolekul peab sündima (315). Kohe järelewaatamine pannakse hariliselt päewa ajal toime, peale iseäraliste kordade.

Kõige üle, mis uuriija järelewaatusel kohe peal leidnud, tehakse võimalikult sealsamas protokoll.

Kutsutud tunnistajaid piab vähemalt kaks olema ja nad walitakse ümbruskonnas tuntud ja lugupeetud iškute seast. Kutsutud tunnistajat võib uuriija ilmumata jäämise eest kuni 25 rublaga trahwida. Trahw jäetakse ära, kui kahe nädala jookshul tunnistus tuuakse, et ärajäämine mõjuwatel põhjustel sündis.

Asjatundjad piawad kohtuuriija kutse peale kohe ilmuma, ja neid võib niisama nagu tunnistajaid trahwida. Kui kohtuuriija kahtleb, kas asjatundjad õiete räägiwad, siis võib ta teisi kutsuda. Ka süüdistataw võib teiste asjatundjate kutsumist paluda.

Surnukehade, haawade jne järelewaatamiseks kutsub kohtuuriija arsti. Kui uuriija märkab, et kannatada saanud išk elumärkišid awaldab, siis annab ta kohe käsu teda meelemärkusele äratada. Üleüldse piab

inimest katsuma päästa, kui päästmiseks wähegi lootust on. Selle eest ei lange keegi trahwi alla. Surnukeha puutumine ja tema teise kohta wiimine teeb uurijale raskeks ehk wõimatuks kuritöö üle selgusele jõuda, sellep. on tarwis, et ta nii jäetaks, nagu ta on. Arst kirjutab oma järeldaatusje kohta protokollsi ja annab uurijale edasi.

Surnukehasid ja haawu wõib uueste arstlise järeldaatusje alla wõtta. Süüdistatawal on õigus paluda, et seda tehtaks, kui see talle tähtis on.

Kui arst naisterahwast järele waatab, siis piab uurija teise tuppa minema. Tunnistajateks wõiwad naisterahwaste järeldaatusje juures ainult mehenaised olla. Keelatud on kõiki ümbruskonna naisterahwaid järeldaatusje alla wõtta, peale nende, kelle peale põhjendatud kahtlus langeb.

Kui uurija märkab, et süüdistataw mitte oma mõistuse juures pole, siis katsub ta selle üle järelepärimiste abil selgusele saada, annab asjast prokurörile teada, kes selle kohta oma otsuse teeb ja ringkonna-kohtule haige arstlikeks järeldaatusje jaoks ette paneb.

Kui arstline järeldaatusje selgeks teeb, et süüdistataw süüiteu waimuhaiguse tõttu toime pani, siis lõpetab ringkonnakohtus asja ära; haige aga saadetakse haigemajasje ehk antakse sugulaste hoolitsemise alla. Kui aga leitakse, et kohtualune pärast kuriteu kordajamist mõistuse kautas, siis jäetakse asjaarutamine seniks pooleri, kuni tema terwise üle lõpulikult selgusele jõutakse.

Läbiotsimise ja asjade ärawõtmise juure asub kohtu-uurija siis, kui tal seadusline põhjus on arwata, et teatud ruumides kahtluse all olew kurjategija peitub, ehk seal asju leidub, mis kuritööd wõiwad selgitada.

Läbiotsimine pannakse kutjutud tunnistajate ja korteri peremehe ehk, kui teda ei ole, siis tema abikaasa wõi wanema sugulase juures-olekul toime.

Läbiotsimine piab päewaajal ette wõetama; kui see aga õõsel sünnib, siis piab uurija protokollis tähendama, miks ta nii erakorralise abinõu tarwitusele wõttis (363).

Läbiotsimise eel piab uurija tunnistajatele ja peremehele ära seletama, mispärast ja misjughes asjas ta läbiotsimise toime paneb (364).

Kui mõni kinnine kast ehk ruum awada tuleb, siis teeb uurija peremehele ettepaneku seda awada ja ainult siis, kui see nõus ei ole, on tal õigus ise seda teha (366).

Paberite läbiwaatamist tuleb kõige suurema ettewaatusjega toimutada ja ära wõtta tulewad ainult need raamatud ja paberid, mis just asjasse puuduwad (367).

Kõik „asjalikud tõendusjed“ kirjutatakse protokollis, pitseeritakse kinni ja lisatakse aktidele juure (372).

Asjad, mis omaniku käest warastatud ehk ära wõetud, antakse peale ülesleidmist ja hindamist (hinnast oleneb, missuguses kohtus asi arutusele tuleb, kuid mitte alati) nende omanikule tagasi, kui uurija ei leia, et nad kohtule asja arutamisel iseäranis tarwilikud on (375).

Kui uurimine kohta peal lõpetatud on, siis kutsub uurija süüdistatava ülekuulamisele, juuõnal, kui wiimane sealhambas ligidal, muidu kirjalikult (377).

Kutsekirjal on kaks poolt. Ühe poole peale kirjutab kutsutaw alla ja see osa saadetakse uurija kätte tagasi. Teise osa jätab kutsutaw omale (378).

Kutsutawale määratakse ilmumise tähtaeg selle järele, missuguses korras tee on ja kui kaugel kutsutaw uurija korterist elab (381).

Kui kutsutaw kirjaoskamata on, siis luetakse talle kutsekiri kahe tunnistaja juuresolekul ette (383).

Kutsutaw on kohustatud määratud ajal isiklikult kohtu uurija juure ilmuma. Kui ta määratud päewal mitte ei wõi tulla, siis piab ta uurijale külawanema wõi mõne teise ülemuse poolt tunnistuse tooma, et ta tulla ei wõinud (387).

Seaduslisteks põhjusteks ilmumatusse wabandamiseks on:

- 1) wabaduse puudumine (wangis olek);
- 2) teede kinni olek külgehaakawate haiguste, jõgede kallastest üleajamise, waenlaste maaletungimise korral jne;
- 3) äkiline õnnetus (näituseks tulekahj);
- 4) haigus, mis kodunt ei luba ära minna;
- 5) wanemate, mehe, naise, laste surm ehk nende raske haigus;
- 6) kätselehe kättesaamatus, ehk selle hiline kättesaamine (näit. kätseleht toodi üks päew enne kohalejõudmise termini, kuna uurija korterini kahe päewa tee on, 388).

Kui süüdistataw määratud ajaks uurija juure ei ilmunud ega wabandawat tunnistust ei saatnud, siis annab wiimane käsu teda tuua.

Ilma esialgse kätselehe saatmiseta wõiwad uurija juure toodud saada:

- 1) süüdistatawad, keda seaduse järele nuhtlus ähwardab, mis õigustekautusega ühendatud on;
- 2) süüdistatawad wähemates asjades, kui nad peidus oliwad ja leitud on;
- 3) isikud, kel alalist elukohta pole (389).

Enne kinniwõtmist piab politsei süüdistatawale uurija käjukirja ette näitama (390).

Süüdistatawa kinniwõtmise juures ei tohi politsei teda ei sõnade ega teuga teutada. Politsei peale võib prokurörile kaebada (493).

Harilijelt piab uurija juure toomine päewaajal sündima (392).

Süüdistatawa haigus on põhjuseks, et uurija juure toomine edaji lükatakse (397).

Seaduse järele on kohtuurija kohustatud ilmunud süüdistatawat kohe ja mitte hiljem kui ööpäewa jooksul peale ilmumist ehk toomist ülekuulama (398).

Kui ülekuulamine hiljemaks jääb kui 12 tundi peale ilmumist, siis piab uurija ülekuulatawa nõudmise peale põhjused protokollis, millest talle esimise nõudmise peale arakiri wälja antakse, nimetama. Kaebtus uurija peale antakse ringkonnakohtule (399).

Eelseisew reegel makšab ka tunnistajate ülekuulamise juures (441).

Enne kui uurija ülekuulamist alustab, peab ta süüdistatawa nime küsima ja talle seletama, milles teda süüdistatakse (403).

Seaduse poolt on uurijale keelatud süüdistatawat ahwarduste, lubamiste ja mitmesuguste ettekäänete abil tunnistama sündida (405).

Kirjaoskajatel on õigus oma tunnistusi ise protokollis kirjutada (408).

Tunnistused kirjutatakse protokollis süüdistatawa nimel ilma mingisuguste muutusteta (409).

Kohtuurimise all seiswad isikud ei wõi ilma uurija lubata sellest linnast ehk jauskonnast ära minna, kus uurimist toimetatakse (415).

Arapõgenemise takistamiseks võib uurija järgmisi abinõusid tarwitusele wõtta:

- 1) pasši käest ära wõtta ehk allkirjaga kohustada mitte ära sõita;
- 2) süüdistatawat politsei järewalwuse alla anda;
- 3) käemeste wastutuse peale priiks jätta;
- 4) kautsjoni nõuda;
- 5) koduse aresti alla panna;
- 6) wangi panna.

Süütegude juures, mis eest seaduses wangistusenuhtlus ilma õiguste kautamiseta on määratud, võib uurija kõige rohkem käemeste wastutust nõuda (417).

Mõned õiguste kautusega ühendatud nuhtlused annawad uurijale õiguse kõige rohkem kautsjoni nõuda (418). Lõpeks, süütegude juures, millede eest seaduses järgmised nuhtlused on määratud:

- 1) kõigi iseäraliste õiguste kautamine;
- 2) wangirood;
- 3) Siberisse asumisele saatmine;
- 4) Siberisse asumisele ehk sunnitööle saatmine ühes kõigi õiguste kautamisega,

wõib uurija süüdistatawa lasta wangi panna (419).

Süüdlased, kel kindlat elukohta ei ole, wõivad ka siis wangi pandud saada, kui neil süütegude eest mitte õiguste kautust ei ole oodata (420).

Iga jõukas inimene, kogukond ehk asutus wõib süüalust oma wastutuse peale priiks saada, kui ta tema põgenemise korral kohustab waranduslist wastutust kandma (422).

Kui wastutuse peale wäljalastud isik waheajal jällegi mõne kuritöö korda saadab, siis ei wasta käemees selle eest mitte.

Kautsjoni wõib rahaga ehk muu warandusega tasuda (423).

Kautsjonimma suures määratakse uurija poolt. Waese käest wõetakse vähem kui rikka käest.

Kui kautsjon sisse on makstud, teeb uurija määruse tema wastuwõtmise kohta, mis uurija ja wastutaja poolt alla kirjutatakse. Wastutajale antakse otsusest ära kiri (426).

Kui süüdistataw ära põgeneb, langeb kautsjon, millest kahjutaju kuritöö all kannatajale wälja maksetakse, kroonu omaks (427).

Kuni kautsjoni sissemaksmiseni pannakse süüdistataw wahi alla (428).

Ka see, kes käemeeste wastutuse peale wälja on lastud ehk kautsjoni eest wabadusesse jäetud, ei wõi ilma kohtu-uurija lubata oma alalisest elukohast ega sealt, kus uurimist toimetatakse, ära sõita (429).

Wangiwõtmise käisus piab ära olema tähendatud:

- 1) kelle käju peale kinni wõetakse ja kunas käsk antud;
- 2) süüdistaja elukutse, nimi, isanimi, perekonnanimi ja rahwajuus pruugitaw nimi (прозвище);
- 3) süütegu, mille kordasaatmises kinniwõetawat süüdistatakse, ja
- 4) kinniwõtmise põhjused.

Kinniwõtmise käsk piab uurija enese poolt alla kirjutatud olema (430).

Tunnistajate ettekutsumine ja ülekuulamine sünnib järgmise korra järele. Kui tunnistajaid palju on, siis ei kutstu uurija neid mitte oma juure, waid sõidab ise külasse (434).

Tunnistajate ettekutsumine piab wõimalikult niisugusel ajal sündima, mil nad tööst wabad on (437).

Kui tunnistaja kutsutud ajaks ei ilmu, siis wõib uurija teda kuni 50 rbl trahwida (438).

Ilumata tunnistajale saadetakse teist korda kutse. Kui ta siis ka ei ilmu ehk wabandawaid põhjuseid ette ei too, tuuakse ta politsei poolt kohale (438).

Kahe nädala jooksul peale trahwimääramise teadaandmise kättesaamist wõib trahwitud tunnistaja uurijale tunnistuse arajäämise seaduslikkude põhjuste kohta ette panna, mille peale uurija ta trahwist wabastab (440).

Uuriija juures harilikult tunnistajaid ei wannutata. Järgnewatel juhtumistel wõib uuriija ise oma algatusel ehk kaebealusje palwe peale tunnistajaid wande all üle kuulata:

1) kui tunnistaja pika teekonna peale on minemas ja nii pea tagasi ei tule;

2) kui tunnistaja elukardetawalt haige on;

3) kui tunnistaja kaugel teises kubermangus elab ja tal raske on kohtusje ilmuda (442).

Kui tunnistaja kaebealusje äraolekul üle on kuulatud, siis lueb kohtuuriija tunnistusje süüalusjele ette, kel õigus on tunnistaja ütetusje wastu waielda ja uuriijat paluda, et see weel tunnistaja käest seletust päriks, kui midagi selgeks tarwis on teha (448).

Uuriija piab wastuwaidlusjed hoolega läbi waatama ja nende tõsidusje üle selgusjele saama (449).

Tunnistajate ütetusjed protokolleeritakse niisama nagu süüdistataw omad (453).

Seadusjes on üteldud: kui tarwis on asja selgitusjeks süüalusje tegewusje, tutwuste ja eluwiiji kohta teateid koguda, ehk palub seda süüdistataw ise, et uuriija naabrite käest järele päriks, siis muretseb wiimane teateid ümberkaudsete inimeste käest (454).

Süüdistataw wõib, kui ta soowib, niisugusje järelepärimise juures olla, ka siis, kui ta wahi alla on wõetud (456).

„Ümberkaudsete inimeste“ hulka ei wõi käia:

1) süüdistatawale ligidad sugulased ja õimlased, ja

2) need, kes ära on sõitnud ehk mõne muu põhjusje, näit. raske haigusje pärast ilmuda ei saa (458).

Kui uuriija inimeste nimekirja, kelle käest ta järele tahab pärida, kokku on seadnud, lueb ta selle süüdistatawale kui ka kahjukannatajale ette. Kui süüdistataw leiab, et nende hulka inimene on juhtunud, kes temale waenlane on, siis wõib ta põhjusjeid ette tuues uuriijat paluda, et see nimetatud inimesje nimekirjast wälja jätaks (459).

Kahe inimesje nimed wõib süüdistataw ilma põhjuste nimetamata maha tõmmata. Ta teatab sellest uuriijale, kes nende afemesje teised wõtab.

„Ümberkaudseid inimesi“ piab ühes asjas wähemalt kuus olema (461). Enne ülekuulamist wannutatakse nad ära (466).

Kõige üle, mis eeluurimise juures ette wõetakse, teeb uuriija protokoll (467), mis uuriija kui ka asjaosaliste poolt allakirjutatakse. Kirjaoskamatade afemel kirjutab see alla, keda nad selleks wolitawad (470). Protokoll luetakse kõikidele allakirjutajatele ette. Kirjaoskajad wõiwad teda ise lugeda.

Süüdistatawa palwe peale annab uurija kaelakohtupidamise seaduse 475. par. põhjal temale ärakirja kõigist protokollidest ja otsustest, ja seda ilma mingi tajuta. Kaebaja (süüdistaja) võib ka ärakirjade väljaandmist nõuda, kuid maksu eest. Muidu on tema õigused need-samad mis süüdistatawalgi.

Kui eeluurimine lõpetatud, annab uurija süüdistatawale terve asjaajamise oma kantseleis läbiwaatamiseks ja küsib siis, kas ta eeluurimise materjali millegi poolest täiendada ei taha (476). Kui siis kaebelune mõne uue asjaolu peale näitab, millel asjakäigu kohta tähtsust, piab uurija seda järele vaatama (477). On kõik niiviisi korras, saadetakse asjaajamisesse puutuvad materjalid prokuröri kätte (478).

Kaebelune saadetakse peale selle wallast, kui ta senini seal oli, kreisi wangimajasse.

Kuidas politsei ja kohtu uurija peale kaebada. Kõik asjaosalised, ka süüdistataw, võivad uurija ja politsei tegewuse üle kaebtust tõsta, kui nad leiawad, et nende õiguseid rikutakse.

Politsei peale tuleb prokurörile ehk tema abile kaebada. Wiimase ajukoht on kreisi linnas, prokuröril kubermangulinnas. Kohtu uurija peale tuleb kaebtus ringkonnakohtule anda (493).

Kaebada võib suujõnal ja kirjalikult. Kaebtus tuleb uurijale anda, kes suujõnalised kaebtused protokollile piab kirjutama (495). Üleüldse antakse iga kaebtus sellele isikule ehk ametikohtale, kelle peale kaebatakse, ära (497). Erandiks on kaebtused asjaajamise wiivitamise pärast.

Antud kaebtuse piab uurija mitte hiljem kui kolme päewa jooksul jisseandmise päewast arwates edasi saatma (499). Kaebtused wahialla panemise üle piab uurija koguni esimisel päewal edasi saatma. Kaebtusega ühes saadab ta ka oma seletuse asja kohta.

Politsei peale antawad kaebtused saadetakse otse prokuröri kätte.

Kui kohus kaebtuse kätte saab, siis waatab ta selle teisel päewal, kui see mitte pühapäew ehk kroonupühä ei juhtu olema, korraldawal koosolekul läbi (501), misjuures kaebaja seletusi võib anda, kui ta seal on (504). Kohtuotsus antakse kaebajale teada ja saadetakse kohe täide (508). Kaebaja võib otsusest ärakirja paluda, mis talle kolme päewa jooksul wälja piab antama (509).

Eeluurimise lõpetamisest kohtu uurija juures kuni asja arutusele wõtmiseni kohtus läheb tihti palju aega mööda, nii et mõnikord arwama võib hakata, nagu oleks kohus kõik unustanud. Kohtuasja pikaline käik tuleb aga sellest, et kohtu alla andmine keeruline ja wastutuscikas ülesanne on. Eeluurimisel saadud materjal läheb esiteks prokuröri kätte, siis ringkonnakohtusse, kohtupalati prokuröri kätte ja wiimase kaudu kohtupalatisse. Kohtupalati otsuse järele saadetakse kaebelusele süüdistuseakt ja kohtukutse, ehk teadaanne asja lõpetamisest.

Kohtu alla andmine sünnib eeluurimisel saadud materjali põhjal, sellepärast on väga tähtis, kuidas see on kogutud. Süüdistataw piab eeluurimisel kõige hoolega selle järele walwama, mis uuriija teeb. Tähelepanematus ja lootus selle peale, et küll kohus asja arutab ja õigust teeb, wõiwad õige kurbi tagajärgefid anda. Muidugi on uuriija tegewuse peale mõjuawaldamiseks oskamist tarwis.

Asja lõpetamise korral wõib kahjukannataja ühe kuu aja jookiul peale lõpetamise teate saamist kohtupalatisse edasi kaebada (528,2).

Ette walmistaw tegewus asja arutamisele wõtmiseks. Nagu tähendatud, antakse peale selle, kui kohtupalati poolt kohtu alla andmise otjus on tehtud, süüdistatawale süüdistuseaktist ehk era-kaebtusest, kui kohtuasi eraijiku kaebtuse peale on alustatud, ära kiri. See on selleks, et süüdistataw teaks, milles teda süüdistatakse ja siis enesekaitsmiseks ette teaks walmistada. Antakse süüdistuseakt hiljem kui seitse päewa enne asja arutusele wõtmist kätte, siis on kaebealusel õigus asjaarutuse edasilükkamist paluda, kui ta arwab, et küllalt ette pole walmistatud. Muidugi piab selle juures silmas pidama, et jälle hulk aega läheb enne kui kohus asja uueste arutamisele määrab, mis iseäranis wahi all õewale inimesele raske kanda.

Tunnistajate ettekutsumine sünnib järgmise korra järele. Need tunnistajad, kes süüaluse kahjuks uuriija juures rääkiwad, kutsutakse prokuröri poolt ette. Süüdistaja poolt ettekutsutud tunnistajate nimekiri antakse ühes süüdistuseaktiga kaebealusetele ära. Ühes süüdistuseakti kaebealusetele andmisega piab, 557. par. põhjal, temale ka ära seletatama, et ta oma poolt tunnistajaid wõib ette lasta kutsuda ja selleks palwekirja sisse piab andma. Palwekiri tuleb seitsme päewa jookiul, süüdistuseakti kätteandmise päewast hakates, ära anda. Palwekirjas piab ära olema tähendatud tunnistaja nimi, isanimi, perekonnanimi, elukoht ja asjaolu, mille kohta ta seletust wõib anda ja kas ta uuriija juure oli kutsutud. Kui palwekirjas ära pole tähendatud, mille kohta tunnistaja teateid anda saab, siis wõib kohus palwe täitmata jätta (575). Palwe tagasilükkamisest antakse kaebealusetele teada. Kui aga palwe täitmist leiab, siis saadetakse tunnistajatele kutse.

Kui kohus tunnistajate ettekutsumise palwe tagasi on lükanud, siis ei ole kõik weel kadunud. Süüdistatawal on õigus neid oma kulul ette lasta kutsuda, milleks ta jällegi seitsme päewa jookiul, tunnistajate kohtu kulul ettekutsumise palwe tagasilükkamise teate saamise päewast arwates, uue palwe sisse annab, milles ta tähendatud tunnistajate oma kulul ettekutsumist palub (576). Kohus piab tingimata niisugust palwet täitma.

Kui süüdistataw wahi all on, siis on palwe täitmine kohtu hooleks, s. o. tunnistajad kutsutakse kohtu poolt jne. Wabaduses wiibiwale kaebe-

aluselise saadetakse ainult tunnistus, et tal tähendatud tunnistajaid kohtuse kutsuda õigus on. Tunnistajad piavad tulema. Ilma kohtu lubata ei või uusi tunnistajaid ette tuua, väljaarvatud juhtumine, kui oopis uued asjaolud awalikuks on tulnud. Otamata tunnistajate ettetoomise korral on aga prokuröri ehk erakaebajal õigus asjaarutamise edasilükkamist paluda.

Kui tunnistaja mõnda ametit piab, mille järele teda kindlaste kätte võib leida, siis ei pruugi ettekutsumise palwekirjas kõiki peensusi (nime jne) üles anda, waid võib näit. kirjutada: Tallinna teise jauskonna pristaw.

Ekspertide või asjatundjate ettekutsumine sünnib sama korra järele nagu tunnistajategi kutsumine. Ka eksperti võib oma kulus lasta ilmuda, ja kohus piab ta siis kutsuma. Palwekirjade sisseandmise tähtaeg on seitsmepäewane.

Ühes süüdistuseakti kätteandmisega teatatakse kaebalusel, et ta enesele kaitses ja võib wõtta. Selle palwe awaldamiseks ei ole mingisugust tähtaega määratud, kui kaebalune ise enesele kaitsesja mõtleb palgata. Oma kaitsesjat võib asja arutamise algusel ühes tuua. Wolikiri kaitsesjale tuleb politseis, notariuse juures jne õigeks tunnistada lasta. Suusõnaline wolitus antakse kohtu ees asjaarutamise algusel.

Peale wabatahtliste kaitsesjate on weel kohtu poolt nimetatud kaitsesjad, kellele mitte maksta ei tule. Niisuguse kaitsesja nimetamiseks tuleb palwekiri kohtusele anda, milles kaitsesja nimi ära on tähendatud. Võib ka üleüldise kaitsesja nimetamist paluda ilma isiku äratähendamiseta. Kohus nimetab siis oma heaksarwamise järele kellegi. Palwe sisseandmiseks on seitsmepäewane tähtaeg kohtuakti kätteandmise ajast arwates (566). Mitte igakord ei saa kohtu poolt kaitsesja nimetamise palwed täidetud, sest kohus ei või, näituseks, adwokatidele ette kirjutada väljastõitude läbi enestele kulusid teha, kui asja teises linnas arutatakse.

Kaebalune võib enesele kaitsesjaks keda taht walida, ainult mitte isikuid, kel õigus ei ole kohtus üles astuda.

Wangis olewatel kaebalustel on õigus oma kaitsesjaga nelja silma all nõu pidada (569).

Kohtunik kude tagandamine. Võib juhtuda, et kohtunik kude hulgas inimene leidub, kel selle kohta huwi on, et süüalune süüdlaseks mõistetaks. Et niisugust juhtumist ära hoida kirjutab seadus kohtule ette wähemalt kolm päewa enne asjaarutamist kaebaluselise kohtunik kude, prokuröri ja wannutatud meeste nimekiri saata, kes kohtuistungist tema asjaarutamisel oja wõtawad (589). Kaebalusel on õigus seadustes nimetatud põhjustel kõige hiljem päew enne kohtuistungist palwekirjaga erapooliku kohtuniku tagandamist paluda. Seaduses nimetatud tagandamise põhjused on:

- 1) kui kohtuniku ligidased sugulased asjaosalised on;
- 2) kui kohtunik uurijana ehk prokurörina asjakäigust osa wõttis, teise poole wolinikuks oli ehk tunnistajana asjas üles astus;
- 3) kui kohtunik mõne asjaosalise eestkohtjaks on;
- 4) kui kohtunik ehk tema abikaasa mõne asjaosalise ligem pärija on ehk temaga kohut käib (600).

Kohtuniku tagandamist tuleb kõige hiljem päew enne kohtuistumist paluda (601). Pealeselle tagandatakse kohtunikud ainult siis, kui tagandamise põhjus alles kohtupäewal awalikuks tuli.

Kõige asjakorraldamise eest tuleb kaebalusel enesel hoolt kanda, kui tal kaitsijat pole, kes hariliselt oma hooelulise eest kõik teeb. Kohtupaberite läbiwaatamine sünnib ainult kohtukantseleis ja asjaajamise päewadel. Paberite saamiseks tuleb korrapidaja kohtuliikme poole pöörata. Paberitest võib wäljakirjutusi teha, kui tarwis. Tähtis on uurija juures antud tunnistajate üteluşi ülestähendada, et kohtu ees wõimalik oleks tunnistuste lahkumineku peale tähendada.

Kohut peetakse hariliselt awalikult, misjuures publikum enast wagusalt ülewal piab pidama. Käategijad jne wiidakse kohtuetimehe korraldusel kohturuumist wälja. Kuid on ka asju, mis kinniste uste taga arutusele tulewad (jumalateutuse, kõlwatu elu jne kohta käiwad protsessid). Kinniste ukste taga asja arutusele wõtmise korral võib süüalune paluda, et tema sugulasi ehk tuttawaid kuulama lastaks, kuid mitte rohkem kui kolme inimest.

Ringkonnakohtutes sünnib asjaarutamine wannutatud meeste kaasistumisel ehk ilma nendeta. Wannutatud meeste kohtuid meil Baltimaal ei ole, pealegi ei wõta nad ka mujal kõikidest protsessidest osa.

Kohtuistumine on järgmiselt korraldatud. Kui kõik asjaosalised koos on, tuleb kohus, esimees eesotsas, saali ja istub oma kohale. Peale selle teatab esimees, misjugune asi arutusele tuleb (636).

Kaebalune asub selleks määratud kohale saalis. Kui ta kohtuni wängis istus, siis on wahisoldatid tema kõrwal (637).

Kaebaluse kohale ilmumise järele küsib esimees tema nime jne ja kas ta süüdistuseakti ehk kaebtuse ärakirja on saanud.

Selle järele luetakse tunnistajate nimekiri ette. Kui mõni kaebaluse meelest tähtis tunnistaja pole ilmunud, võib ta asjaarutamise edasilükkamist paluda, mida siisgi ainult kõige tarwilikumatel korradel ette tuleb wõtta, et mitte asja pikalewenitamisega enesele kahju teha. Kohus võib asjaarutamise edasilükkamise palwe tähelepanemata jätta, piab aga protokollis põhjused nimetama.

Tunnistajad saadetakse enne ülekuulamist ära, tunnistajate jauks iseäraldi määratud ruumi, et nad mitte ei kuuleks, mis teised räägiwad.

Kui lõpeks süüdistuseakt ette on luetud, siis küsib kohtuesimees kaebalusest, kas ta ennast süüdlaseks tunnistab (679). Kaebalune vastab „ja“ ehk „ei“, ehk vaikib. Vaikimist ei lueta mitte ülestunnistamiseks. (685).

Kui kaebalune süü üles tunnistab, siis paneb esimees talle ette ära jutustada, kuidas lugu oli (680), ja kui asi selle järele küllalt selge on, siis asub kohus poolte nõusolemilisel lõpuvaidluste juure (687). Waheist kuulatakse siiski tunnistajad üle, et tema süü suuruse üle selgusele saada.

Kui kaebalune ennast süüdlaseks ei tunnista, siis võetakse asjaarutamine tunnistajate ülekuulamise jne abil ette.

Kutsutakse tunnistajad ette ja wannutatakse nad ära. Enne wannutamist küsitakse kaebaluse käest, kas ta mitte ei soovi kedagi wandeandmisejt tagandada kui tema meelejt põhjusi on, et tunnistaja mitte õigust ei räägi (703). Seaduslikud põhjused wandeandmisejt tagandamiseks on:

- 1) õiguste kautamine kohtuotsuse läbi;
- 2) kuriteu läbi kannatada saamine, ehk sugulus kahjukannatanud isikuga;
- 3) eestkostjaks olek kaebalusele, ehk kaebaluse eestkostmise all olek ja kohtuskäimine temaga;
- 4) juudid ja wanausulised, kui neil kohtus isikute wastu tuleb tunnistada, kes ennast ümber on ristinud, woiwad tagandatud saada;
- 5) niisama kaebaluse pärijad, kui kaebalust õiguste kautamine ähwardab.

Tagandamisel on see mõju, et kohus niisuguseid tunnistajaid täiel mõedul ei usalda.

Wannet ei wõi anda üleüldse:

- 1) waimuliku kohtu poolt kirikust wäljajaidetud isikud;
- 2) alataielised, nooremad kui 14 aastat;
- 3) puudulise mõistusega inimesed, kes wande tähtsusest aru ei saa;
- 4) luteriusulised, kes leeris pole käinud.

Kohtus tunnistust ei wõi anda:

- 1) nõrgameelsed;
- 2) waimulikud mehed, kui nad selle kohta piawad tunnistust andma, mis pihtil nende teada usaldatud;
- 3) kaebaluse kaitseja selle üle, mis kaitsealune temale kui kaitsejale usaldanud (704).

Abikaasad, ligidased sugulased, lihased wennad ja õed woiwad, kui tahawad, endid tunnistuseandmisejt lahti ütelda. Wastasel korral kuulatakse nad ilma wannutamata üle (705).

Peale wannutamist wiiakse tunnistajad jälle eratuppa, kust nad üffi-
kult ette kutsutakse.

Tunnistaja jutustab esiotša esimehe ettepaneku peale kõik ära, mis
asjast teab. Peale selle wõiwad esiteks prokurör, pärast kaebalune ja
tema kaitseja tunnistajale küsimisi ette panna (719). On tunnistaja
kaebaluse poolt ette kutsutud, siis küsib teda esimisena süüdistataw
(720).

Tunnistajate ülekuulamine on kõige tähtsam kohtu järk. Sellest
oleneb õigeksmõistmine, mis ja kuidas tunnistajad räägiwad. Kui nende
seletused küllalt selged ei ole, tuleb täiendawaid küsimisi ette panna.

Peale tunnistajate annawad oma seletusi asjatundjad (ekspertid),
kellele ka küsimisi ette wõib panna.

Celuurimise ajal antud tunnistused luetakse kohtus ainult siis
ette, kui kohtus antud seletused esimesega kokku ei käi (627) ehk tun-
nistaja kohtusse ei ilmunud (626).

Kaebalusel on õigus kõikjuguuste tunnistuste ja protokollide ette-
lugemist paluda, kui tarwilise leiab olewat.

Prokuröri ja kaebalusel on kohtus ühesjuguune õigus:

- 1) mitmesjuguuseid tunnistusi ette tuua;
- 2) tunnistajaid tagandada, nendele eesistuja lubaga küsimisi ette
panna, tunnistajaid uueste üle lasta kuulata ja neid silm silma wastu
seada;
- 3) kõige kohta, mis kohtus sünnib, oma arwamist awaldada ja
seletusi anda;
- 4) wastase poole poolt ettetoodud tõendusil ümber lükata.

Kui tunnistajate ülekuulamine jne lõppenud on, küsib kohtu esi-
mees weel kord, kas pooled midagi weel juure lisada ei taha. Kui
midagi unustatud on, siis on nüüd wiimane aeg seda ette tuua. Kohtu
uurimise lõpetatuks kuulutamisega on kõik hilja (733). Ainult, kui
oopis uued asjaolud awalikuks on tulnud, wõib ka pärast kohtuuri-
mise täiendamist paluda (733—734).

Kui kohtuuurimine mööda on, siis tuleb poolte waidlus, mille jook-
sul süüdistaja kohtu ees ettetoodud tõenduste põhjal süüdi põhjendada
katjub, kuna kaebalune ja tema kaitseja prokuröri tõendusil ümber
püüawad lükata, süüdistatawa süütaust tõendades. Prokurör wõib, nagu
juba üteldud, süüdistamisest tagasi astuda, kui ta leiab, et kaebaluse
wastu küllalt tõenäitlikka tunnistusi ei ole (737—740).

Wiimane sõna on waidlustes alati süüaluse pärast (748). Kui waid-
lused lõpetatud on, siis asub kohus otsusetegemisele. Kaebalune ei wõi
siin enese kasuks enam midagi teha. Kui otsus on kuulutatud, see on
lõpulikul kujul, teatatakse kaebalusele, misjuguuse tähtaja jooksul ta

edasi wõib kaebada (832). Selleks otstarbeks on kaebalusel õigus otsusest ärakirja ilma hinnata nõuda.

Neis asjus, mis kohtualuse kohtusseilmumist kohustawaks ei tee, wõidakse otsust ka kohtualuse äraolekul teha. Seda otsust nimetatakse siis tagajelja-otsuseks. Asjaarutamisel wõetakse kaebaluse seletused arwesse, mis ta uurijale andis (834,2), muidu on kõik nii nagu tema juuresolekul. Kui kaebalune ainult hiljaks on jäänud ja enne otsusetegemist kohtusse jõuab, siis on tal õigus seletusi anda ja otsust ei lueta siis mitte tagajelja otsuseks (834,3).

Tagajelja otsusest saadetakse ära kiri kaebalusese kätte (834,4). Kahe nädala jooksul peale otsuse ära kirja saamist wõib ta siis otsuse peale kaja sisse anda, sinnasama kohtusse, kus otsus tehti (834,5).

Kaja wõib kirjalik ehk suusõnaline olla. Temas piab ära olema tähendatud, kes kaebab, kus ta elab, kas ta kaja terwe otsuse wastu sisse annab ehk ainult mõne osa wastu.

Tähtaega ei lueta möödalastuks, kui kaja wiimasel tähtpäewal posti on antud. Postikwiitungi piab sel korral hoolega alles hoidma. Kui wiimane tähtpäew pühapäewa peale tuleb, siis lõpeb tähtaeg alles järgmisel argipäewal. Kui tähtaeg mõjuwatel põhjustel mööda on lastud, siis wõib kohus palwe peale oma heaksarwamise järele uue tähtaja määrata. Kui kaebalune ka teistkorda ei ilmu ja seadusliisi põhjuseid selleks ette ei too, wõib talle kuni 25 rbl trahwi määrata, kuna endine otsus makswaks jääb.

Seadusliised ilmumatus põhjustel on needjamad, mis tunnistajate ettekutsumise kohta tähendatud.

K o h t u p r o t o k o l l i st. Iga kohtuasja kohta seatakse kohtusekretäri poolt nõndanimetatud kohtuprotokoll kokku. See protokoll on tähtsamaks tunnistuseks, kas kohtu seaduses kindlaks määratud eeskirjade järele on mõistetud wõi mitte. Edasikaebtuse jauks on kohtualusel sellepärast tähtis iga juhtumist, mis seadusega kokkuhõlas ei näi olewat, protokoll lasta wõtta. Tal on õigus seda kohtu käest paluda. Näituseks ei lasta kaebalusel tunnistajale mõnda küsimist ette panna. Kaebalune wõib tema palwe tagasilükkamist protokoll lasta panna, misjuures kohus piab seletama, miks palwe tagasi lükkati.

Kohtuotsuse lõpuliku kuulutamise korral antakse kohtuprotokoll kaebalusese lugeda, ehk kui ta kirjaoskaja ei ole, siis luetakse see temale ette (842). Hariliselt junnib otsuse kuulutamine ja protokoll eettelugemine kohtu alalises asupaigas, nii et kreisilinnades väljasõidul tehtud otsuste kohta 842. par. tähendatud määrus tegeliselt täidejaadetaw ei ole. Kaebalusel on aga õigus määratud päewal kohtu asukohale ilmuda ja protokoll eettelugemist nõuda. Tema asemel wõib kait-

seja seda teha. Kaebealusel on õigus protokollide peale oma märkusi kirjutada, kui leiab, et protokoll mitte õiete kokku pole seatud.

Kui prokurör kohtuotsuse vastu ei protesteerri (kui tema arvates wäga kerge nuhtlus määrati) ja edasikaebtust sisse pole antud, saab teatud aja järele otsus seadusejõuliseks ja saadetakse täide.

Kahjukannatajad isikud wõiwad kaebealuste käest kahjutaju nõuda. Asja kaelakohtulisel arutamisel ettetoodud kahjutajunõudmist nimetatatakse „kodanlikes nõudmiseks kaelakohtu protsessis“. Nõudmise algamiseks tuleb enne asja arutusele wõtmist palwe sisse anda. Kahjutaju wõib ka eraldi protsessi abil kodanlikes kohtus nõuda, kuid see tee on palju keerulisem ja kallim. Kodanlikes kohtus wõib aga siis nõuda, kui kaelakohtu asjas kaebealune süütaks mõisteti, siisgi aga tõeks wõib teha, et nõudja kohtja teu läbi kahju sai.

K o h t u k u l u d e s t. Kaelakohtu asjas sisseantawate paberite peale pole mingijuguseid markiji tarwis. Ka senatisse minewad palwekirjad on tempelmakjust wabad.

Kui kaebealune süütaks mõistetakse, kannab protsessi kulud kroonu, wastasel korral süüalune, kui ta mitte maksujõuetu pole, mil korral kulud ikkagi kroonu kanda tulewad (999). Kohtuotsuses on alati ära tähendatud, kes kohtukulud kannab. Kohtukulude määramise üle wõib edasi kaebada: ringkonnakohtu otsuse peale kohtupalati kaelakohtu departemangu ja wiimase otsuse peale kohtupalati departemangude üleüldisele koosolekule (995).

Edasikaebamisest.

Kui kaebealune arwab, et kohus oma otsusega temale õigust ei teinud, siis wõib ta kõrgemasse kohtusse edasi kaebada. Harilikelt usatakse lihtrahwa seas, et kõrgem kohus targem ja õiglasem on kui alamad kohtud. Sel on omajagu põhja all, aga enamalt ojal määrab see, mis protsessi algusel tehtud, tema lõpuliiku tagajärje ära. Kõrgem kohtukoht tuetab oma otsuse paljudel juhtumistel nende tunnistuste peale, mis esimeses kohtus anti. Kõige õigem on sellepärast kõik oskamine ja jõud kokku wõtta, et algusest peale wigade tegemine ära jääks. Kõige juurem segadus on tihti peale edasikaebtuste juures teadmatuus, misjugused põhjused edasikaebtuse sibile saamiseks mõeduandwad on. Edasikaebtuse teed on kahejugused: appellatsioni ja kassatsioni tee.

Appellatsioonikaebtuseks nimetatakse palwet, et kõrgem kohus asja uueste arutusele wõtaks, tema oma korda sifulikult läbi katjuks (tunnistajad üle kuulaks, dokumendid läbi waataks jne). Kassatsioonikaebtuses tuleb ainult kohtupidamise korra rikkumise peale tähendada, seaduse vastu tegemise üle kaebada, mitte selle üle, et ettetoodud tunnistusi õiglaselt, jüdametunnistuse järele pole hinnatud.

Appellatsioonikaebtus antakse mittelõpuliikude otsuste peale, millede peale seaduse järele edasi võib kaebada; kasatsioonikaebtus võetakse tarwitusele, kui tõepoolest enam õigust pole edasi kaebada ja ainult seaduserikkumine tehtud otsuse tühjaksunnistamiseks põhjust võib anda, w o r m i w i a d nõndaütelda, mis oletada lasewad, et otsus sisuliselt õiglane ei või olla.

Mittelõpulikud otsused teeb ringkonnakohtus ilma wannutatud meeste kaasistumiseta.

Lõpulikud otsused (mis ainult kaspeerida võib) tehakse:

- 1) ringkonnakohtus wannutatud meeste juuresolekul;
- 2) kohtupalatites.

Järgmine tabel näitab, misjuuste otsuste peale, kuhu ja misjuugusel wiisil edasi võib kaebada.

Misjuuguse otsuse peale	Ruhu	Misjuuges korras
Ringk.l. otsus ilma wannutatud meesteta	Kohtupalatisse	Appellatsioonikaebtus
Ringk.l. otsus wannutat. meeste kaasistumisel	Senatisse (kaelakohtu-departemangu)	Kasatsioonikaebtus
Kohtupalati otsuse peale	Senatisse (kaelakohtu-departemangu)	Kasatsioonikaebtus

Appellatsioonikaebtuses võib igajuuguse kohtuwia peale tähendada. Ima põhjuseta kaebtusi ei võeta kuulda; tingimata piab näitama, et õigust pole tehtud.

Kaebtus võib kirjalik kui ka suusõnaline olla. Suusõnaline kirjutatakse kohtus ülesse.

Kaebtuses piab ära olema tähendatud: kes kaebab, kaebaja aadress, kas kaewatakse terve otsuse peale edasi, ehk ainult mõne tema osa peale, tõendusel selleks, et otsus õiglane ei ole ja mis kaebaja nimelt tahab. Edasikaebtuse aeg on ka h e n ä d a l a n e (875).

Edasi võib kaebada ka erajüüdistaja ja prokurör. Wastane pool võib jisseantud kaebtuse peale wastuseletusi jisse anda.

Kui süüdlasi mitu on, siis wõiwad teised ühe poolt jisseantud edasikaebtusega nõusolemist awaldada, nii et neil eraldi kaebtust jisse pole tarwis anda. Otsje teiste nimel ei wõi keegi süüalustest edasi kaebada.

Õigel ajal antud edasikaebtus paneb otsusetäitmise seisma. Wangimõistetud isikud jääwad wahi alla, kui neid mitte kautsjoni wastu ehk käemeeste wastutuse peale wälja ei lasta (875). Otsuse selle kohta teeb ringkonnakohtus. Otsuse peale edasi kaebada võib kohtupalatisse.

Edasikaebtused antakse alati jellesje kohtusje, kes efialgse otsuse tegi.

Appellatsioonikaebtuste läbiwaatamine kohtupalatis sünnib sellejama korra järele, ainult selle wahega, et asjaosaliste, kaebalune mitte wälja arwatud, ettekutsumine kohtupalati heaksarwamise järele sünnib. Ka uusi tunnistajaid wõib üle lasta kuulata (879,1).

Kohtupalatis piab süüalusel tingimata kaitsesja olema; kui mitte omal ei ole, siis kohtupalati nimetamise järele (882).

Kohtupalat wõib edasikaebtuse teel arutusele tulnud asjas karistust ainult siis suurendada, kui prokurör ehk erasüüdistaja edasi on kaebanud. Ainult süüdlase edasikaebtuse korral kinnitatakse kõige pahemal juhtumisel endine otsus.

Palati otsuse peale wõib ainult kasjatšionikaebtust sisse anda (905).

Kasjatšionikaebtuse kokkuseadmine on sedawõrd keeruline ülesanne, et igauks tarwilisel korral wilunud seadusetaundja poole piaks pöörama.

Kasjatšionikohtul ei ole sellega asja, kas kohtualune süüdlane on wõi mitte. Mingisugune silmapisarate walamine ei saa teda palwet kuulda wõtma sundida, ka siis, kui ta kuidagi seda tahaks. Tema wõib ainult selle järele walwata, kas seaduse poolt ettekirjutatud kohtupidamise reeglid täidetud on. Kui nad täidetud on, siis jätab senat tehtud otsuse makswaks. Seadusemääruste rikkumise peale tuleb kasjatšionikaebtus põhjendada, muidugi otstarbega, et asja teises kohtus uueste arutusele wõtta lasta.

Kõik nõndanimetatud kasjatšionipõhjused langewad kahte osasse:

1) niisugused, mis igal tingimisel otsuse kasseerimise kohta mõelduandwad on, ja

2) niisugused, mis ainult siis kasseerimise põhjusteks wõiwad olla, kui kaebaja asjaarutusel nende peale tähelepanemist juhtis, neid kõrwaldada palus, kuna kohus ei kõrwaldanud.

Siit on arusaadaw, misugune tähtsus on oskamisel ennaist kaitseda ja protokollil kokkuseadmise järele walwata. Senat otsustab ainult kohtu protokollil põhjal.

Toome mõned näitused põhjuste kohta, mis tehtud kohtuotsuse kasseerida ja teise kohtu otsustada anda lubawad.

Wiad, mis eeluurimise ajal tehtud: kui keegi kohtu alla on antud süüteu pärast, mis tõepoolest süütegu seaduse järele ei ole.

Kohtu alla andmise ajal tehtud wiad: seadusewastane kohtu kokkuseade, asjale wõeriti käigu andmine jne.

Asja arutamisele wõtmise juures: põhjendamata tunnistajate ettekutsumise palwe tagasilükkamine, puudulised teadaandmised kohtuistumise aja ja kohtu koosseisu üle, süüdistuseakti mitte kättesaatmine jne.

Kohtupidamise ajal: seadusewastane kohtu koosseis, seadusewastane poolte õiguste kitsendamine tunnistajate ülekuulamise ja muude tõen-

duste toomise asjas, asjaarutamise edasilükkamise palwe täitmata jätmine, kui selleks mõjuvad põhjused, poolte käest sõnaõiguse äravõtmine, prokuröri äraolemine jne jne.

Kõik need seadusevastalsused piawad poolte nõudmise peale protokolli kirjutatud olema, siis wõib senat otsuse kasseerida. Nagu üteldud, ja nagu kirjeldusest näha, ei ole harjumata inimesel kassatsioonikaebtuse kokkuseadmise peale mõtelda: tema ei oska asjakohaseid põhjuseid leida.

Peale edajikaebtuste on weel nõndanimetatud üksikasjalised kaebtused üksikute kohtu määruste peale. Niisuguseid kaebtuseid wõiwad kõik asjaosalised, ka tunnistajad, sisse anda. Sarnased kaebtused antakse:

1) otsuste peale, mis ära määravad, misjuguise kohtu alla asjaarutamine käib (näituseks, kui kohtu poolt otustatakse, et asi tema alla ei käi, tõepoolest aga käib);

2) määruse peale, kas piab prokurör süüdistama, wõi erakaebaja;

3) liiga walju abinõu tarwitusele wõtmise peale kohtu eest kõrwalehoidmise wastu;

4) kodanlise nõudmise kindlustamise määruse peale;

5) ilmumata jäämise eest trahwimääramise peale;

6) kui kohus kaja ehk kaebtust wastu ei wõta;

7) asjaajamise pikalsuse peale;

8) otsuste wõeriti täitmise peale.

Rohkem põhjuseid ei ole. Tähtaeg kaks nädalat, otsuse kuulutamise ehk täidesaatmise ajast arwates. Aresti alla wõtmise üle wõib igal ajal kaebada.

Asjaajamise pikalsuse üle saadetakse kaebtus otseteed palatisse, teised antakse kohtusse, kus kaebataw otjus tehtud. Ringkonnakohtu otsuste peale kaebatakse palatisse, palati otsuste peale senati kassationi-departemangu.

Mõnesugused teated.

Misjuguisesse kohtusse kaebada. Wallakohtu mõistmise alla käiwad wallakohtuseaduse 7. par. põhjal järgmised nõudmiseasjad talupoegade wahel, niisama ka kohaliste wallakogukondade teiste liikmete wahel, mahaarwatud need, kes 8. par. tähendatud: 1) liikuwa waranduse ja kohustuste ning lepingute asjad, kui nende hind mitte üle 100 rbl ei tõuse; 2) kahjutajunõudmised, mis mitte üle 100 rbl ei tõuse; 3) pidamiseõiguse jaluleseadmise kohta walla piirides, kui tema rikkumiseft saadik mitte üle aasta mööda pole läinud; 4) serwitutide rikutud pidamiseõiguse jaluleseadmise kohta walla piirides, kui rikkumise ajast mitte enam kui aasta mööda pole läinud.

8. par. põhjal ei käi wallakohtu talituskonna alla inimesed, kes mitte wallakogukonna liikmed pole, niisama mõisnikuhoost isikud, ametnikud, waimulikud, aukodanikud ja kaupmehed, olgu nad ka wallakogukondade liikmed. Nimetatud inimesed wõiwad aga wabatahtliselt oma asja wallakohtu seletada anda.

Rahukohtuniku mõistmise alla käiwad: 1) isiklised nõudmiseasjad kohustuste ja lepingute põhjal, niisama liikuma waranduse kohta, kui selle hind üle 500 rbl ei tõuse; 2) kahjutajunõudmised mitte üle 500 rbl; 3) süüteud auhaawamiste ja teutuste asjas; 4) nõudmiseasjad rikutud pidamiseõiguse jalaleseadimiseks, kui rikkumiseft mitte rohkem kui kuus kuud mööda pole läinud; 5) nõudmiseasjad, mis tsiwiilseaduste 442., 445—451. par. põhjal tekiwad, kui õiguste rikkumiseft mitte üle aasta mööda pole läinud; 6) palwed tõenduste alleshoidmise asjus, nõudmise summa juuruse peale waatamata (29).

Peale nimetatud asjade käiwad tsiwiilkohtupidamise seaduse 1806.p. põhjal Balti kubermangudes rahukohtute mõistmise alla: 1) nõudmiseasjad rikutud pidamiseõiguse jalaleseadimise üle; 2) liikumata waranduste kohta käiwate serwituutide tarwitamiseõiguse rikkumise üle, kui rikkumiseft mitte üle aasta mööda pole läinud; 3) nõudmiseasjad, et liikuma waranduse hulka kuuluwad asjad ette näidataks *) (kohaliste seaduste kogu III köide, 4593—4600. par.); 4) nõudmiste kindlustuse asjad igasuguse summa peale, enne protsessi algust.

Kõik muud nõudmiseasjad käiwad ringkonnakohtu alla.

Nõudmine antakse sisse sellele rahukohtunikule, kelle jauskonnas kohtja elab, alaliselt ehk ajutiselt. Kui kohtjaid mitu on, kes mitmel pool elawad, siis tuleb kaebtus nõudja waliku järele ühe kohtja elukohas sisse anda. Kahjutajunõudmised antakse seal jauskonnas sisse, kus liikumata warandus on, millele kahju on sündinud. Nõudmised mitmesuguste ühisuste ja seltside wastu antakse nende juhatusse afukohas. Nõudmiseasjad, mille arutusekoht kohtja elukohast oleneb, wõiwad kokku-leppimise järele ka mujal arutusele wõetud saada.

Edasikaebtuse kohad. Wallakohtupidamise seaduse 111. par. põhjal wõib nõudmiseasjus, mille summa 15 rublast üle käib ehk mis hinnapanemise alla mitte ei käi, ülemasse talurahwakohtusse edasi kaebada. Tühjakstegemise- (kassatsioni-) kaebtused antakse rahukogusse (126). Põhjused on 123. par. üles luetud. Edasikaebtuse aeg on kahe-nädalane, otsuse kuulutamise päewast arwates.

Rahukohtuniku otsuste peale nõudmiseasjus, mille summa üle 30 r. ei tõuse, edasi ei saa kaebada; neid otsuseid wõib ainult kassatsioni teel

*) Kui keegi tahab liikuma waranduse kohta protsessi alustada, siis on tal õigus waidlusealuseid asju enne näha saada.

tühjaks teha. Nõudmiseasjades, mis üle 30 rbl väärt on ehk mis üleüldse hindamise alla ei käi, antakse edasikaebtus ühe kuu jooksul otsuse kuulutamise ajast arvates. Edasikaebtus tuleb sellele kohtunikule ära anda, kes otsuse tegi, mille peale edasi kaebatakse. Edasikaebtusega ühes piab kõik tarvilised dokumendid sisse antama ja tempelmaks ära tasutama. Edasikaebtus tuleb rahukogusse adresseerida.

Kassatsiooni kohtadeks on:

1) Rahukogu, asjade tarwis, mis rahukohtunikkuude juures arutusele tulivad;

2) senati kassatsiooni departemangud, asjade tarwis, mis rahukogudes edasikaebtuse teel arutusele tulevad.

Kassatsiooni kaebtuse andmise tähtjaks on: rahukohtunikkuude otsuste peale üks kuu; rahukogu otsuste peale kaks kuud. Isikud, kes protsesiist mitte oja ei võtnud, võivad nelja kuu jooksul rahukogu otsuse peale tühjakstegemise palve sisse anda.

Kaelakohtuasjades on harilikult kaheädalane tähtaeg edasikaebtuste sisseandmiseks.

Äraiganemise tähtaeg. Nõndanimetatud земская давность, tsiviilnõudmiste kustumise tähtaeg on kümneaastane. Kaelakohtuasjades on äraiganemise tähtaeg ka kümneaastane neis kohtuasjus, mis kõigi õiguste kautuse ja sunnitööga ehk asumiselejaatmisega ähwardawad, wäljaarwatud riiklised kuritööd ja ijatapmine, mille eest 20 aasta järele seaduses määratud nuhtluse asemel Siberisse asumisele jaatmine (kaugematesse kubermangudesse) astub. 8-aastane tähtaeg on määratud süütegude tarwis, mille eest seaduses kõigi iseäraliste õiguste kautamine ja Siberisse asumisele jaatmine ehk wangirood on määratud. Wiieaastane tähtaeg kustutab asjad, mis kaugematesse kubermangudesse elamajaatmise, wangi (iseäraliste õiguste kautamisega) ehk kindlusesse panekuga trahwitakse. Kaheaastane tähtaeg mahjab süütegude juures mille eest wangistuseträhw on määratud. Kuuekuune tähtaeg kustutab teised weiksemad süüteud. Erakaebtuste peale alatawad süüteud kustuvad nendesamade tähtaegade jooksul, wäljaarwatud kuriteud naisterahwaste kallal wägiwallatarwitamise asjus.

Trükkiasjade süüteud kustuvad aasta jooksul. Rahukohtunikkuude juures arutatawatest süütegudest kustuvad kahe aasta jooksul: wargus, pettus ja mõera waranduse omandamine; lubamata metjalaastamine ühe aasta jooksul; muud süüteud kuue kuu jooksul.

Kahjutasu nõudmised raudteedel ja üleüldse maijamaa läbikäimise teede peal teenistuses olles saadud wigastuste eest antakse aasta jooksul õnnetuse päewast arvates sisse. Merel laewateenistuses olles saadud wigastuse korral on kahjutasu nõudmise tähtaeg kaks aastat.

Stud. jur. Joh. Jans.

Mued seadused ja walitsusemäärused.

Wälja kuulutatud 1. juulist 1913. a. kuni 1. juulini 1914.

1913. a.

2. juuli. Wenemaa ja Schweitzi wahel pealepandud maksuga pakkide saatmise üle.

1912. aasta 15. juuni kohalikkude kohtuasutuste uuendamise seaduse elussewiimise üle täiel mõedul Harkowi, Jekaterinoslawi, Kurski, Poltawa, Tshernigowi, Kiiewi, Wolöni, Podolia, Hersoni ja Tauria kubermangudes ning selle seaduse mõne määruse laiendamise üle terve riigi peale.

4. juuli. Keiserliku sõjawäe arstiteaduse akademia sõjawäelise terwishoiu peainspektori alla seadmise üle.

5. juuli. Keskmise ja wäike-tööstuse ning kaubitsemise esitajate kongresside põhjuskirja üle.

6. juuli. Rahwastewahelise radiotelegrafi lepingu kinnitamise ja selle tegewuse üle.

13. juuli. Keskpõllutöökoolide awamise korra muutmise üle.

16. juuli. Keskpõllutöökoolide õpetajateks ja kaswatajateks nais-terahwaste wõtmise üle.

Maioradi mõisade omanikkudele nende ojade wõerandamise õiguse üle.

25. juuli. Moskwas, Kiiewis ja Odesjas kohtu teaduslikkude ekspertisekabinettide awamise üle.

27. juuli. Kroonu- ja eraraudteede tarbeks wäljamaalt ilma tollimaksuta kiwisüe sisetoomise luba üle.

Era kullaotfijatele wabade kroonumaade tarwitamise keelu üle.

Wolga jõel ja tema harudel ülewalpool Saratowi linna kalapüügi olewate määruste muutmise üle.

30. juuli. Wäljamaa diplomatliste asutuste liikumata waranduse wabastamise üle otsekohestest maksudest.

Siatina asjade walmistamise wabrikute ja töökodade awamise korra ja nendes ettewaatusabinõude üle.

Wabrikutööstuslistes asutustes töötajate julgeoleku määruste kinnitamise ja nende maksmapanemise aja üle.

9. august. Wene riigi seaduste kolmanda täieliku kogu XXX ande (1910. aasta seadused) wäljakuulutamise üle.

17. a u g u s t. Keiserliku Moskwa insenerikooli muutmise üle Moskwa teedeinseneride institudiks.

Renteide asutamise üle mõnes riigiojas.

Kalaasjanduse osakonna asutamise üle Moskwa põllutööinstitudis.

22. a u g u s t. Talurahwa põllupanga kaudu omandatava maa ülemäära tabeli kinnitamise üle (panga põhjuskirja 54. par.).

24. a u g u s t. Eikumisel olewate 500-rublaste riigi wõlapaberite ajemele uuekujuliste wäljaandmise üle.

1912. aasta 500-rublaste riigi wõlapaberite wormi kirjelduse kinnitamise ja nende wäljaandmise aja üle.

Amurimaa kindralkuberneri wõimupiiri talupoegade hingemaade peal asuwate metjade tarwitamise korra üle.

27. a u g u s t. Keiserliku sõjawäelise püha suurkannataja ja wõidutooja Georgi Ordu ning selle ordu alla käiwate Georgi risti, Georgi sõjariistade ja Georgi aurahade põhjuskirja kinnitamise üle.

30. a u g u s t. Hõlmi ja Ljublini kubermangude piiri kindlaks määramise üle.

31. a u g u s t. Lihwäe (armeiski) roodusteeniwate staabohwitseride polkownikuks ülendamise määruste muutmise üle.

3. s e p t e m b e r. Esimisesse staabohwitseri aukraadise ülendamise korra üle.

27. s e p t e m b e r. 59° 10' ja 60° 10' põhjalaiusekraadide joonte ning 23° ja 25° (Greenwichist arwates) ida kaugusekraadide joonte wahel asuwast maast aparatidel üle lendamise keelu üle.

4. o k t o b e r. Moskwa piiskopkonnas wiienda abipiiskopkoha asutamise üle.

8. o k t o b e r. Kalapüügi üle Wolga jõel ja tema harudel Saratowi linnast kõrgemal.

22. o k t o b e r. Telegrahwi sõnamaksu alandamise üle Italiaga ja Hiina Katschgariaga; otsekoheise telegrahwi ühenduse jauks Mongoliaga telegrahwi maksimumäära üle, ja laenuandmise üle Perjia walitjusele teise telegrahwiliini ülesseadmiseks Astara ja Reschti wahel.

Wene ja Rootsi wahelise lepingu kinnitamise üle wastastikku kummagi alamate leiduste, joonistuste ja wabrikumärkide kaitsemise üle.

29. o k t o b e r. Nowgorodi kubermangu BjeLooserski, Kirillowski, Tihwinski ja Ustjushna kreiside kohta metjakaitse seaduse maksuaks tunnistamise üle.

8. n o w e m b e r. Amerika ühisriikidega, Belgiaga, Italiaga, Inglismaaga, Prantsusmaaga ja Saksamaaga märgukirjade wahetamise üle Hiinamaal tööstusliste omanduste wastastikku kaitsemise üle.

Postiühenduste muutmise üle.

11. november. Rooduteenistuses ja sõjawäe-walitsustes seiswate kindralite ja staab- ning ooberohwitseride wanaduse ülempiiri üle.

30. november. Sõjawäeosjade leinamärkide kandmise ärakau- tamise üle.

Sõjawäe-arstiteaduse akademia õpilaste uniformi muutmise üle.

6. detsember. Wälise Mongolia iseiseiwuse kuulutuse kinni- tamise üle ja kahe märgukirja üle, mis seda kuulutust täiendawad.

10. detsember. Hersoni piiskopkonnas uue (kolmanda) Niko- lajewi abipiiskopkonna asutamise üle.

17. detsember. Merewäe korpuse õpilaste wastuwõtmise lin- gimiste muutmise üle.

1914. a.

2. jaanuar. Riigi tööstusmaksu seaduse tarwitamise juhatus- kirja 78. par. 19. punkt ja selle juure lijatud otsekoheste maksude seaduse 492. par. järele sisseantud teadaandmiste wormide muutmise üle.

3. jaanuar. Kreisi mõisnikkude peameeste ja linnapeade ase- täitjate walimise üle kohtupalati istumisel, millest seisuslised ase- mikud oja wõtawad.

8. jaanuar. Kubermangu- ja kreisijemstwote 50-aastase kejt- wuse mälestuseks ajutatud rinnamärgi põhjuskirja, tema kirjelduse ja wormi kinnitamise üle.

10. jaanuar. Terwe riigi politseiametnikkudele ühe üleüldise aastapäha asutamise üle.

31. jaanuar. Petrogradi, Moskwa, Kiiewi, Odesja ja Harkowi wannutatud meeste päewamaksu suuruse üle.

7. webruar. Daanimaa ja Wenemaa wahel päranduste le- pingu kinnitamise üle.

11. webruar. Tema kõrguse Naiswürsti Irina Aleksandrowna lahthütlemise üle Wene trooni pärimise õigustest, mis tal kui Wene keisrikoja liikmel olid.

18. webruar. Moskwa teedeinseneride institudile „Keiser Nikolai II Moskwa teedeinseneride institudi“ nime andmise üle.

5. märts. Ehituseseaduste muudetud ja täiendatud kogu kinni- tamise üle.

13. märts. Sõjawäetürmi uuendamise üle.

28. märts. Mõne muudatuse ja täienduse üle tegewuses ole- wates seadustes abielunaiste ijikliste ja warandusliste õiguste kohta ja abielurahwa wahekorra üle isekeskes ning laste wastu.

Metjatööstuse ja -kaubitsemise esitajate kongresjide ajutamise üle.

Palgilõikamise ja puutööstuse wabrikute pandiks wõtmise üle kroonu metsa asjanduses.

16. april. Kaukajis metsakaitse komiteede asutamise üle.

18. april. Armawiri küla (Kubani maal) linnaks muutmise üle.

9. mai. Wiinamarjawiina üle.

16. mai. Taschkendi linnas kindral M. Tschernjajewile au-
samba ehitamise ja selleks üleriiklise rahakorjamise üle.

23. mai. Naisterahwastele luba riigikontrolli ametkonnas ala-
mate ametnikkude kohtade saamiseks andmise üle.

28. mai. Tema Kõrgusele Oldenburgi Printsile Aleksander Petro-
witschile Keiserliku Kõrguse aunime andmise üle.

20. juuni. Tema Keiserliku Kõrguse Naisuurwürsti Maria
Pawlowna, Südermanlandi Naiskertsoki, ja Tema Kuningliku Kõr-
guse Rootsi Printsii Wilhelmi, Südermanlandi Kertsoki, abielu lah-
tamise üle.



Töölaliste kinnitamise seadused.

Endine praktika ja uued seadused. Ettetötiad (peremehed) ja arstiabi.

Töölisest kinnitamise kohta anti 23. juunil 1912. a. neli seadust. Kaks nendest käib töölaliste eest hoolitsemise kohta haiguse ajal ja õnnetuse juhtumiste puhul; kaks teist puutuvad keskk- ja kohalikkude kinnituseasutuste korraldustes.

Seadused, mis nende seaduste ilmumiseni maksivad, kaitsejavad töölisi tööstuslikes ettevõtetes ainult tööjõuetuse korral, mis töö juures saadud wigastuste tagajärjeks oli. 2. juuni (1903. a.) seadus kohustas wabrikute, tehaste ja kaewanduse omanikke wigastatud töölilistele ja nende perekonna liikmetele taju maksma. Töölise haigeks jäämise korral arstimise küsimus oli ka enne osalt puudutatud, nimelt 26. aug. (1866. a.) seaduses. Selle seaduse mõjul ja oluliste tingimiste tagajärjel pidid tööstajad arstiabi korraldusteks nii mõndagi ära tegema; mõnes raionis olid need korraldused juba wäga laialdased, ja nende peale anti iga aasta suured summad wälja. 1907. a. kohta käiwad arwud näitawad, et arstiabi korralduste peale wabrikute ja tehaste omanikud üleüldse 9 miljoni 500 tuhat rubla kulutasid, mis ühe töölise kohta aastas üle 6 rubla wälja teeb. Selle arstiabi korralduse juures oli suurte wabrikute tööliliste eest wõrdlemisi paremine hoolet kantud (wähematesse töökodadesse ei ulatanud need korraldused paiguti mitte sugugi).

Wiimse ajani ei olnud töölilistel haiguse ajal abisaamise peale mingi juridilist õigust, kui see haigus õnnetu juhtumise tagajärjeks ei olnud. Suurtes tööstuslikes keskkohdades oli peremeeste „ärana gemise“ järele abiandmine korraldatud. Kuid wäga wähesed haiged saiwad seda abi. Tööliliste trahwimistest tulnud summad oliwad muuhulgas abirahastamiseks. Poolamaal oli mõnes wabrikus abiandmise jooks haigekasjad sisse seatud.

Uue töölisest kinnituse seaduse ülesandeks on haigetele töölilistele abiandmine, mitte erakorralisel heategewusel, waid kindlal seaduslikel alusel.

Kinnituse ulatus.

Kinnitamine ei ole kõigi Wenemaa palgatööliliste kohta maksew. Ta käib peamiselt wabrikute, tehaste, kaewanduste ja mõnede weuasutuste, nagu uulitsaraudteede, sisetehaste kaubalaewade tööliliste kohta. Kuid nimetatud ajutustesgi ei käi kõik töölilised kinnitamise piiri; kinnituse seadus tunneb ainult neid töökohte, kus wähemalt 20 inimest mootorite ja aurukatelde juures töötab, ja 30, kui nimetatud jõuandjaid ei ole.

Peale selle ei käi kroonu- ega eraraudtee ega teiste kroonu ettevõtete töölilised kinnituse alla; seal maksetakse wigastatud töölilistele iseäraliste seaduste järele, ja haigete abiandmise kohta kawatsetakse iseäralisi reeglid walmistada.

Nii saab kinnitatud töölisi kõigest 21/2 miljonit.

Haiguste wastu kinnitamine.

Uue seaduse järele saab tööline haiguse ajal ülespidamiseks teatud summad ja tasuta arstiabi. Nende kahe hoolikandwa ülesande järele jaguneb uus seadus kahte osasse: esimene osa puutub abirahade wälja-

maksmisesse haiguse wältusel, teine osa arstiabi korraldustesse. Abirahade andmiseks asutatakse ettevõtete juures sunduslikult haigekassa; haigekassasse maksawad töölised kui ka peremehed. Miiugused kassad arwati paremaks, sest neid on walitsuse arwates kerge kohalikkude olude järele korraldada, nad on lihtsad, ja nende osalised seisawad üks-teisega alatises läbikäimises. Sihukejed kassad tulewad ajutada ettevõtetes, kus wähemalt 200 töölisi on (aga ka nende asutuste töölisi wõib üheks kassaks organiseerida). Wähemad töökodad ja asutused aga ühinewad ja asutawad endile üleüldise haigekassa. Üleüldise kawatsetakse 4000 haigekassat awada. Neil kassadel on omawalitsuse õigused, kuid käiwad kohalikkude (kubermangu) kinnitusekomisjonide kontrolli alla. Kassat juhatab osaliste üleüldine koosolek, kes täidesaatwa asutuse, kassa eestseisuse walib.

Haigekassa annab abiraha 1) haiguse ajal ehk õnnetusejuhtumisel saadud wigastuse korral, 2) raskejalgsetele ja sünnitajatele, 3) surma korral, matmisekuludeks.

Tööline saab haiguse ajal pool kuni kakskolmandikku palka, kui ta perekonnainime on, weerand kuni pool palka, kui ta üksik on; sünnitaja saab poole kuni terve palga; matsekuludeks antakse 20—30-kordne päewapalk.

Haiguseabiraha luetakse 4. päewast peale haigeksjäämist kuni terweksaamiseni, mitte aga üle 26 nädala, ja haigeksjäämise kordumistel 30 nädalani aastas; wigastuse korral antakse abiraha õnnetusepäewast alates kuni terweksaamiseni, aga mitte üle 15 näd. Raskejalgsed saawad abiraha 2 näd. enne sünnitamist ja sünnitajad sünnitamispäewast 4 nädalat edasi.

Haigekassa maksu määrab hk. üleüldine koosolek 1—2 prots. suuruses kaasosaniku palgast. Hk., mille liikmete arw alla 400 on, wõib seda maksu 3 protsendini tõsta. Kui Wenemaa tööliste keskmise aasta-palga 300 rubla peale arwame, siis tuleb harilik hk. maks 3—6 rubl aastas, 3-protsendilise maksu juures aga 9 rubla. Peremehe juuremaks teeb kakskolmandikku sellest summast wälja, mis töölisel maksawad.

Üleüldises koosolekus on tööliste wolinikud ja peremehe asemikud, millejuures wiimaste häältearw tööliste wolinikkude häältearwus kakskolmandikku wälja teeb. Üleüldist koosolekut juhatab ettevõtte omanik ehk tema asemik, wõi koosoleku poolt walitud isik, kui peremees ehk ta asemik tagasi astub. Kassa eestseisujes on paarita-arw liikmeid. Osa nendest walib üleüldine koosolek, teise oja nimetab peremees; walitud liikmeid piab üks rohkem olema kui nimetatud liikmeid.

Teine oja seaduses, mis tööliste eest haiguse ajal hoolekandmise kohta käib, puutub arstiabisse. Wenemaa töölistekinnituseseadused lähewad arstiabi küsimuses teiste maade kinnituseseadusest palju lahku. Kuna igal pool töölistele haiguse ja wigastuse korral kinnituseasutuste (haigekassade, kinnituseeltside) kulul arstiabi antakse, sünnib see abiandmine Wenemaal tööliste korraldustel, peremeeste kulul. Wenemaa tööstuseilmas on see põhjusmõte juba ammu juurdunud, nii et seda siin mingisuguseks uuenduseks ei tule pidada.

Wigastuste wastu kinnitamine.

Tööliste õnnetusejuhtumiste wastu kinnitamise uus seadus ei muuda peaaegu mitte sugugi wigastatud tööliste ainelise abi saamise õiguseid, mis 2. juuni 1903. a. seaduse järele wõimalik oleks, waid puutub peaaesjalikult kinnitamise korraldustesse. Õnnetusejuhtumisel kannatawale

määratakse haigekasjast abiraha kujul tasu tema arstimise ajal kuni 13 nädalani, ja 14. nädalast alates saab ta kinnitusejeltsi poolt abi; tunnustatakse ta aga töövõimetuks, siis antakse talle paiukit — töövõimu täielise kautuse korral kakskolmandikku aastajest ülespidamisest, osalise kautuse korral vähem.

Waimuhaiguse, pimedaksjäämise, mõlemate käte ehk jalgade kautuse, täielise sandiks jäämise korral, kus iseäralist hoolekandmist waja on, määratakse paiuk terwe aastase ülespidamise juuruses. Wiimaks, kannatanu surma korral määratakse tema perekonnale paiukit: Isele ükskolmandik ja teistele perekonnaliikmetele ükskuuendik tema aastajest ülespidamise summast, millejuures aga paiukite üleüldine summa üle kahekolmandiku tema aastajest ülespidamisest olla ei wõi.

Nus on siin asja korraldus. Selle kinnituse teustamiseks wõeti sundslike kinnitamise süstem peremeeste eneste asutatud kinnitusejeltsides. Et Wenemaa tööstuslistes oludes üleriiklisi amethondlisi kinnitusejeltsi wõimataks peetaks, siis jäadi territoriaalsete (kohtade) jeltside juures piatama. Siisgi jätab seadus võimaluse üksikuid amethondlisi kinnitusejeltsi asutada, kus jeda tarwilik leitakse olewat. Kinnitusejeltsi kawatsetakse üleüldse 12 asutada.

Peremeeste osawõtmine.

Wigastuste wastu kinnitatakse peremeeste kumul. Kinnitusejelts saab peremeestelt maksusummad ja jagab neid oma osawõtjatele paiukiwäärtnuse kapitaliks muutumise süstemi järele. Nii seisawad jeltsi jtsfulekud alati wäljamaksetawate paiukisummadega tasakaalus. Ettetõtjate kinnitusmaksude suuruse ja korraldamise jätab seadus kinnitusejeltsi peakoosoleku hooleks, kus jeda tähele piab pandama, missugujesse liiki ettewõte õnnetusejuhtumiste arwu poolest langeb.

Wigastuste wastu kinnitamise seaduse maksuwust wõib ministritendukogu ka teise riigi kodanikkude peale laiendada, kui seal riigis Wene riigi kodanikkude eest jelsamal wiisil hoolt kantakse.

Töolistekinnitamise ülemjuhatus seisab kaubanduse ja tööstuse ministriumi käes, kus selleks töolistekinnituse nõukogu asutatatakse. Aga kohalikkudeks juhatajateks on kinnitusekomisjonid, mida üksikutes kubermangudes asutatakse. Nõukogus ja komisjonis on liikmeid ügustega, peale ametnikkude, ka walitud esitajad töolistes ja peremeeste poolt.

Kinnitusejeltside wäljaandmisel ei määratud jeda kindlaks, mis ajast peale nad jõusse piawad astuma; arwati tarwiliseks kinnitusekorraldusteks, kasjade ja kinnitusejeltside asutamiseks aega anda.

W. Grohmanni jät. W. B.

